

STADIA

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU

Hereillä konsertissa

Konserttikäynti osana musiikin perusteiden opetusta

Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogi
Opinnäytetyö
28.11.2006

Hanna-Maija Lantta

Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Musiikkipedagogi
Tekijä Hanna-Maija Lantta		
Työn nimi Hereillä konsertissa – konserttikäynti osana musiikin perusteiden opetusta		
Työn laji Opinnäytetyö	Aika Marraskuu 2006	Sivumäärä 49 + 10 liitesivua
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Esittelen opinnäytetyössäni konserttikäyntiprojektia, jonka toteutin Helsingin Konservatorion musiikin perusteiden (säveltapailu ja musiikinteoria) ryhmieni kanssa lukuvuonna 2004-2005. Keskeistä projektissa oli konsertissa kuultavaan teokseen, Antonín Dvořákin yhdeksänteen sinfoniaan tutustuminen tunneilla ennen varsinaista konserttikäyntiä.</p> <p>Ennen konserttia tunneilla tehdyn pohjatyön avulla tahdoin tarjota oppilailleni mahdollisuuden erilaiseen konserttikokemukseen sekä testata omaa oletustani, jonka mukaan kuunteleminen ja keskittyminen konsertissa saattaa olla helpompaa, jos esitettäviä teoksia tuntee etukäteen. Projektin onnistumista sekä opetuksen ja konserttikäynnin tällaisen yhdistämisen mielekkyyttä tarkastelen oppilailta keräämäni palautteen avulla.</p> <p>Konserttikäyntien käytännön järjestelyihin ei ole olemassa erityisiä ohjeita, mutta suuria oppilasryhmiä liikutellessaan opettajan täytyy osata huomioida monenlaisia asioita. Minulle, työurani alussa olevalle nuorelle opettajalle, projekti toimi siis myös käytännön harjoitustehtävänä konserttikäynnin järjestämisestä. Selvitellessäni opettajan vastuuseen liittyviä kysymyksiä kävi ilmi, että musiikkiopistopuolella vastuuasioihin liittyvä ohjeistus on pitkälti oppilaitoskohtaista ja vielä varsin jäsentymätöntä. Yhteiset pelisäännöt valtakunnallisella tasolla tulisivat varmasti tarpeeseen.</p> <p>Oppilailta keräämäni palaute vahvisti käsitystäni konserttikäyntien tärkeydestä musiikin perusteiden opetuksessa. Erityisesti vakuutuin siitä, että valmistautuminen auttaa monia lapsia keskittymään kuuntelemiseen konsertissa. Työn konkreettisia tuloksia ovat pohjatyötä varten valmistamani nuottimateriaalisivut, joita voi käyttää opetusmateriaalina Dvořákin yhdeksännestä sinfoniasta.</p> <p>Toivoisin tämän opinnäytetyön rohkaisevan opettajia näkemään vaivaa konserttikäyntien järjestämiseksi sekä auttavan aloittelijoita tiedostamaan huomionarvoisia asioita käytännön työvaiheissa. Asiaa kiinnostuneille kuten oppilaille, heidän vanhemmilleen ja muiden aineiden opettajille opinnäytetyöni tarjoaa lisäksi esimerkin musiikin perusteiden opiskelusta.</p>		
Teos/Esitys/Produktio		
Säilytyspaikka Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia kirjasto/Ruoholahti		
Avainsanat musiikkioppilaitokset, konsertit, konserttikäynnit, kuuntelukasvatus, kuunteleminen, opetusmateriaali, musiikin perusteet, opetus		

Degree Programme in Classical Music		Degree Music pedagogue	
Author Hanna-Maija Lantta			
Title Being awake at a concert – a concert excursion as part of teaching the basics of music			
Type of work Thesis	Date November 2006	Pages 49 + 10 appendices	
<p>ABSTRACT</p> <p>In this thesis I present a concert excursion project carried out as part of my teaching the basics of ear-training and music theory at the Helsinki Conservatory of Music in 2004-2005. The essential feature of the project was to get acquainted with the composition in advance. This preparation for the ninth symphony of Antonín Dvořák was carried out during lessons before the concert.</p> <p>By teaching the symphony beforehand, I wanted to offer my students a different and more profound experience of listening to the concert. I also wanted to test my own hypothesis that knowing the work in advance helps people concentrate on the music at the concert. After the project I collected written feedback from the students on (1) the success of the project and (2) how they had experienced this combination of classroom preparation and going to a concert.</p> <p>There are no special instructions on how to organize a concert excursion. I also found out that there is a lack of specific rules and regulation about the teacher's responsibilities during these kinds of excursions. While going on excursions with a large number of students, the teacher must, however, be aware of several important aspects. As a young and novice teacher, I found this project to be a very useful way to practise organizing excursions.</p> <p>Student feedback convinced me even more of the importance of excursions to live concerts. It confirmed my hypothesis that preparing for these excursions makes it easier for most children to concentrate on listening at the concert. As a concrete result of my work, I also have some sheets of music which can be used as teaching material with Dvořák's ninth symphony.</p> <p>I hope that this thesis could encourage teachers to organize more concert excursions as well as help new teachers become more conscious of the issues involved in organizing such trips. This thesis also offers an example of studying ear-training and the basics of music for teachers of other subjects, students, parents and other people in the field.</p>			
Work / Performance / Project			
Place of Storage Helsinki Polytechnic Stadia library/Ruoholahti			
Keywords music schools, teaching, listening, educational material, concerts, going to a concert, concert excursions, the basics of music, ear-training, music theory			

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Projektista opinnäytetyöksi.....	3
3	Konserttikäynti musiikin perusteiden opetuksessa	5
3.1	Konserttikäynnit ja kuuntelukasvatus opetussuunnitelmissa.....	5
3.2	Konserttikäyntien toteuttaminen käytännössä	7
3.3	Opettajan vastuu oppilaitoksen ulkopuolelle tehtävillä retkillä.....	7
3.3.1	Käytännön vinkkejä vastuuasioihin	9
4	Konserttiprojekti Helsingin Konservatoriossa 2004-2005	11
4.1	Suunnittelu ja valmistelu	11
4.1.1	Tiedottaminen oppilaiden koteihin	12
4.2	Konserttiin valmistautuminen ryhmien kanssa	14
4.2.1	Taustatietoa ryhmistä	14
4.2.2	Pohjatyo konserttia edeltäneillä tunneilla	15
4.3	Konsertti.....	18
4.3.1	Käsiohjelmat.....	18
4.3.2	Konserttipäivänä	19
4.3.3	Yhteistä pohdintaa konserttikäynnistä	19
5	Palaute	21
5.1	Palautelomakkeen laatiminen	21
5.2	Palautekyselyn toteutus	23
5.3	Palautelomakkeen kysymykset ja vastauksia.....	24
5.4	Palautteen analysointia	34
5.4.1	Vastaajien rooleja ja tyyppejä	35
5.4.2	Opetusta koskevaa palautetta	36
5.5	Vanhemmilta saatu palaute	39
6	Pohdintaa	41
6.1	Projektin arviointia	41
6.2	Työn tuloksia.....	44
6.3	Opinnäytetyön tekemisestä	46
	Lähteet.....	48
	Liitteet	

1 Johdanto

Taidemusiikki – klassiseksi musiikiksikin kutsuttu – ei tunnu kuuluvan nykypäivän nuorison trendikkäimpien harrastuksien joukkoon. Musiikkioppilaitoksissa opiskelee kuitenkin paljon lapsia ja nuoria, jotka saavat vanhan taidemusiikkitradition mukaista musiikkikasvatusta omassa soittimessaan sekä yleisissä aineissa. Monet heistä kokevat silti kyseisen musiikinlajin itselleen vieraaksi ja epämieluisaksi. Työssäni länsimaiseen taidemusiikkiin erikoistuneena musiikin perusteiden opettajana tahtoisin erityisesti herätellä oppilaitani taidemusiikin pariin. Uskon, että kiinnostus taidemusiikkiin herää usein jonkinlaisen soitto- tai kuunteluelämyksen kautta, joten toivoisin voivani tarjota heille mahdollisuuksia tutustua moneen hienoon teokseen ja auttaa löytämään musiikista jotain, mihin tarttua.

Opettaessani musiikin perusteita (entinen musiikin teoria ja säveltapailu) Helsingin Konservatoriossa lukuvuonna 2004-2005 toteutin perustason opetusryhmieni kanssa konserttikäyntiprojektin, jossa keskeistä oli konsertissa kuultavaan teokseen, Antonín Dvořákin 9. sinfoniaan tutustuminen etukäteen. Konserttia edeltäneillä tunneilla kuunteelimme sinfoniaa, lauloimme ja kirjoitimme sen teemoja sekä tutustuimme nuotteihin. Tämä valmistavan opetuksen yhdistäminen konserttikäyntiin perustui ajatukseeni siitä, että ainakin oman kokemukseni mukaan musiikin kuunteleminen konsertissa voi olla mielekkäämpää ja siihen keskittyminen helpompaa, jos esitettäviä teoksia tuntee etukäteen tai on muuten erityisen kiinnostunut niistä tai esityksestä.

Teokseen tutustumisen ja konserttiin valmistautumisen avulla tahdoin siis tarjota oppilailleni mahdollisuuden mielekkäämpään taidemusiikin konserttikokemukseen ja henkilohtaiseen kuunteluelämykseen. Projektillani oli monia muitakin tavoitteita. Sen tarkoituksena oli esimerkiksi:

- tutustuttaa oppilaita edes yhteen kokonaiseen teokseen ainaisten yksittäisiksi tehtäviksi irrotettujen katkelmien sijasta
- vetää yhteyksiä musiikin perusteiden materiaalin ja elävän musiikin välille: teoriatuntien musiikki on ihan sitä samaa, mitä itse soitetaan ja kuunnellaan. Ja toisaalta osoittaa, että musiikin perusteiden tunneilla opittujen taitojen avulla voi saada enemmän irti kuuntelemisesta

- elävöittää ja käytännöllistää toisinaan teoreettiseksi ja tylsäksikin koetun aineen opetusta
- innostaa oppilaita harrastamaan taidemusiikin kuuntelua
- kasvattaa oppilaista kiinnostunutta, oma-aloitteista ja tiedostavaa konserttiyleisöä, joka tuntee yleiset käyttäytymissäännöt ja osaa kiinnittää huomiota erilaisiin asioihin konserttikulttuurissa
- tarjota oppilaille ammattilaisesityksiä ja tutustuttaa heitä omien instrumenttinsa mahdollisuuksiin
- kerätä tietoa siitä, kuinka oppilaat tällaisen työskentelytavan kokevat ja kuinka teokseen etukäteen tutustuminen vaikuttaa kuuntelukokemukseen
- saada kokemuksesta ja palautteesta suuntaviivoja oman opetuksen kehittämiseen.

Konserttikäynnin jälkeen keräsin oppilailta palautetta projektista kyselyn avulla. Kyselyn vastauksista sain tietoa siitä, kuinka projektimme oli oppilaiden näkökulmasta onnistunut ja oliko teokseen etukäteen tutustumisella ollut vaikutusta kuuntelukokemukseen konsertissa, sekä heidän mielipiteistään valmistavan opetuksen ja konserttikäynnin yhdistämisestä.

Konserttikäynnin järjestäminen on prosessi, johon liittyy erilaisia työvaiheita, ja jossa opettajan täytyy osata kiinnittää huomiota monenlaisiin asioihin. Minulle, työuraani aloittelevalle nuorelle opettajalle, tämä projekti oli oikeastaan myös käytännön harjoitustehtävä konserttikäyntien järjestämisestä. Käytännön työvaiheiden jäsentämisen lisäksi perehdyin esimerkiksi siihen, kuinka konserttikäynnit on huomioitu opetussuunnitelmissa, sekä opettajan vastuuseen liittyviin kysymyksiin.

2 Projektista opinnäytetyöksi

Ajatus projektin laajentamisesta kokonaiseksi opinnäytetyöksi syntyi keväällä 2004 pian sen jälkeen, kun olin alkanut suunnitella konserttikäyntiprojektia toteutettavaksi seuraavan lukuvuoden aikana. Luontevaksi hankeyhteistyökumppaniksi osoittautui Helsingin Konservatorio, jossa toimin tuolloin opettajana. Tarkoitukseni oli alun perin konserttikäyntiprojektimme esittelyn lisäksi valmistaa opinnäytetyöhön laajahko opetusmateriaalipaketti Dvořákin yhdeksännestä sinfoniasta. Konserttikäynnin jälkeen päätin toteuttaa myös palautekyselyn kuullakseni oppilaiden mielipiteitä projektista. Palautekyselyn järjestäminen ja vastaukset tuottivatkin yllättävän paljon materiaalia työhön, ja kiinnostuttuani vielä opetussuunnitelmista sekä opettajan vastuuseen liittyvien seikkojen selvittelystä työn painopiste alkoi liukua laajoista opetusmateriaalisuunnitelmista kohti palautekyselyn analysointia sekä konserttikäyntien järjestämistä ja toteuttamista sinänsä.

Työn kolmannessa luvussa tutkin, kuinka kuuntelukasvatus ja konserttikäynti sen erikoistapauksena näkyvät opetussuunnitelmissa. Pyrin myös jäsentämään ja tekemään näkyväksi konserttikäynnin järjestämisen työvaiheita, jotka yleensä toteutetaan hiljaisen tiedon varassa, sekä selvittelemään opettajan vastuuta oppilaitoksen ulkopuolisilla retkillä. Neljännessä luvussa esittelen konserttikäyntiprojektimme suunnittelu-, valmistelu- ja toteutusvaiheineen ja viidennessä kerron palautekyselyn järjestämisestä ja vastauksista sekä tarkastelen keräämääni palautetta projektista. Kuudes luku on varattu pohdinnalle, tuloksille ja arvioinnille.

Työn liiteosiosta löytyvät oppilaiden koteihin lähettämäni kaksi kirjettä, kaksi opetusmateriaalisivua, konsertin käsiohjelma sekä palautelomake. Osasta liitemateriaalia muokkasin projektissa omat versiot jokaiselle opetusryhmälle, joita konserttikäyntiprojektissa oli mukana kolme. Tämän työn liitteenä on kuitenkin vain yksi kappale kutakin dokumenttia. Tarvittaessa kerron tekstissä, kuinka eri ryhmien versiot erosivat toisistaan. Opinnäytetyöhön määritellyistä sivun asetuksista johtuen jotkut liitteistä ovat hiukan erikokoisia ja -näköisiä kuin alkuperäiskappaleet.

Myös jatkossa käytän lyhyempää termiä ”taidemusiikki” tarkoittaessani nimenomaan länsimaista taidemusiikkia, joka etenkin arkikielessä tunnetaan myös ”klassisena musiikkina”.

Musiikin kuuntelemisen kokemuksella on monenlaisia puolia. Se voi herättää monenlaisia tunteita tai saada aikaan miellelyhtymiä aivan muihin asioihin. Musiikkia kuunnellessaan voi myös kiinnittää huomiota esimerkiksi esitykseen tai musiikin elementteihin. (Hyvönen 1995.) Tässä opinnäytteessä en tutki kuuntelemista kokemuksena, vaan jätän erilaiset musiikin kuuntelun näkökulmat ja lähestymistavat vähemmälle huomiolle keskittyen konserttikäyntiin ja sen mielekkyyteen. Myös konserttikäyntiä edeltänyt valmistava opetus painottui musiikin elementteihin, ei niinkään oppilaiden subjektiivisiin tapoihin kokea musiikki.

3 Konserttikäynti musiikin perusteiden opetuksessa

Tässä luvussa tarkastelen, kuinka konserttikäynti näkyy opetussuunnitelmissa ja kuinka opettajia ohjeistetaan niiden toteuttamiseen. Mainitsen useita kertoja myös kuuntelukasvatuksen, koska konserttikäynnit ovat osa kuuntelukasvatusta, ja esimerkiksi opetussuunnitelmissa käsitteet esiintyvät tiiviisti yhteensovittuneina. Tässä työssä tarkoituksenani ei kuitenkaan ole tutkia kuuntelukasvatusta laajassa merkityksessä vaan keskittyä konserttikäyntiin sen erikoistapauksena.

3.1 Konserttikäynnit ja kuuntelukasvatus opetussuunnitelmissa

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän mukaista opetusta tarjoavissa oppilaitoksissa noudatetaan Opetushallituksen julkaisemien opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laadittuja ja tarkennettuja oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmia (Opetushallitus, 2002). Tarkastelen konserttikäyntejä ja kuuntelukasvatusta tässä yhteydessä Opetushallituksen opetussuunnitelma-perusteiden sekä Helsingin Konservatorion opetussuunnitelman pohjalta. Ainesisältöjä musiikkiopistoissa ohjaavat useissa tapauksissa Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry:n (SML) jäsenoppilaitoksiaan varten laatimat ohjeet tasosuoritusten sisällöistä ja arvioinnin perusteista.

Opetushallituksen opetussuunnitelma-perusteissa taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän mukaiselle opetukselle asetetaan tavoitteeksi ”luoda edellytyksiä hyvän musiikkisuhteen syntymiselle ja musiikin elämänikäiselle harrastamiselle sekä antaa valmiudet musiikkialan ammattiopintoihin” (Opetushallitus 2002). Musiikin elämänikäisellä harrastamisella voidaan tarkoittaa monenlaisia asioita. Kaikkien lapsena ja nuorena musiikkia harrastaneiden aktiivinen soitto- tai lauluharrastus ei välttämättä jatku koko elämän ajan, mutta useimmat lienevät tekemisissä soivan musiikin kanssa koko ikänsä kuuntelijoina – mahdollisesti myös konserttiyleisönä. Siksi kuuntelukasvatus ja konserteissa käyminen on mielestäni tärkeää osana musiikkiopistoissa annettavaa musiikkikasvatusta. Sen avulla oppilaille esitellään esimerkiksi erilaisia lähestymistapoja välineiksi musiikin kuunteluun. Niiden kautta on mahdollista saada enemmän irti musiikin kuuntelusta ja oppia samalla. Hyvän musiikkisuhteen syntymisen kannalta tärkeää on myös tarjota mahdollisuuksia löytää kiinnostavaa musiikkia ja teoksia, joihin oppilaalle voi syntyä hyvinkin merkityksellinen henkilökohtainen suhde.

Opetussuunnitelmissa musiikin kuuntelun opettamista ja musiikkitilaisuuksissa käymiseen totuttamista pidetään tärkeänä osana musiikin opiskelua. Kuuntelua ja konserttikäyntejä ei suoraan osoiteta minkään yksittäisen aineen puitteissa toteutettaviksi, mutta ne mainitaan musiikin perusteiden mahdollisina – ja toivottavina – työtapoina tähdäten erityisesti musiikin historian ja tyylien tuntemuksen opiskelun tukemiseen. (Opetushallitus 2002, Helsingin Konservatorio 2004.)

Suomen musiikkioppilaitosten liiton musiikin perusteita koskevat tasosuoritusohjeet erittelevät kuuntelukasvatuksen tavoitteita ja mahdollisia työtapoja tarkemmin. Ohjeissa kuvaillaan musiikin historiallisen ja tyylien tuntemuksen tavoitteita sekä perustasolla että opistotasolla, ja liitteessä annetaan neuvoja kuuntelun ja musiikkiin tutustumisen ohjaamiseen. Kuuntelua suositellaan osaksi musiikin perusteiden opetusta jo ensimmäisestä vuodesta alkaen. Perustasolla tavoitteiksi asetetaan oppilaan kuuntelu- ja kokemisvalmiuksien lisääminen sekä henkilökohtaisten musiikillisten mieltymyksien muodostamisen, tiedostamisen ja perustelemisen tukeminen. Lisäksi oppilaita ”opastetaan erittelemään ja tutkimaan kuunneltavista teoksista eri osa-alueita kuten teoksen taustaa, esitystä ja rakennetta”. Suoritukseen pitäisi sisältyä myös konserttikäyntejä. (Suomen musiikkioppilaitosten liitto 2005.)

Opistotasolla tärkeänä pidetään myös oppilaiden opastamista ”omaehtoiseen ja aktiiviseen paikkakunnan musiikkielämään osallistumiseen” esimerkiksi konserttikäyntien muodossa sekä totuttamista tiedonhankintaan ja musiikkialan lähteiden käyttöön. Sekä perus- että opistotasolla kehoitetaan hyödyntämään oppilaan jo omaksumia säveltapailu- ja analyttisiä taitoja kuunteluopetuksessa. (Suomen musiikkioppilaitosten liitto 2005.)

Musiikin kuunteluun harjaannuttaminen ja musiikkielämään tutustuminen nivoutuvat luontevasti musiikin perusteiden opetukseen, jossa muutenkin tutustutaan musiikkiin erilaisia työskentelytapoja käyttäen. Toisaalta kuunteleminen, erilaisiin sävellyksiin tutustuminen ja konserttielämykset sekä esiintyjän että kuuntelijan näkökulmasta ovat mielestäni tärkeä osa myös instrumenttiopetusta ja siten yhtä lailla soiton- ja laulunopettajien vastuulla. Samoilla linjoilla tuntuu olevan Eeva Kunnas, joka opinnäytetyössään toteaa, että juuri soitonopettajan pitäisi ”innostaa musiikin kuuntelemiseen elävänä esityksenä” (Kunnas 2005, 31).

3.2 Konserttikäyntien toteuttaminen käytännössä

Kuten edellä todetaan, konserttikäynnit mainitaan opetussuunnitelmissa, mutta tarkempia ohjeita niiden järjestämiseen on vaikeaa löytää. Konserttikäynti on siis hyvin vapaa työmuoto, jota voi toteuttaa monella tavalla. Opettajat suunnittelevat konserttivierailut ja niihin liittyvät työskentelytavat opetusaineen ja -ryhmän tason ja tarpeen sekä omien intressiensä mukaan. Vapaamuotoisuudesta johtuen konserttikäynnin voi järjestää helposti hyvinkin pienellä vaivalla. Mikäli tilaisuus on maksuton tai on oletettavaa, että ryhmän on mahdollista saada liput ovelta, voi konserttikäynnin tai muun musiikkitilaisuuteen tai -kohteeseen suuntautuvan retken järjestää periaatteessa vaikka vain ilmoittamalla oppilaille oikean paikan ja ajankohdan. Olennaisten työvaiheiden määrä kuitenkin kasvaa oppilaiden iästä ja konserttikäynnille opetuksessa annetusta painoarvosta riippuen. Mitä nuorempia oppilaat ovat, sitä tiiviimmin opettajan täytyy pitää yhteyttä heidän vanhempiinsa. Opettajan valitsemat työskentelytavat taas vaikuttavat työmäärään opetuksen valmistelun kautta.

Olen jäsentänyt konserttikäynnin järjestämisen käytännön työvaiheita jakamalla ne kolmeen tärkeään osa-alueeseen:

1. tiedottaminen oppilaille ja koteihin sekä mahdollisten maksujen kerääminen
2. mahdollisten alennusten tai vapaalippujen selvittäminen ja lippujen varaaminen
3. konsertissa mukanaolo ja valvonta.

Työvaiheet lomittuvat väistämättä, koska esimerkiksi tiedottaminen oppilaiden koteihin on melko turhaa, ennen kuin lippujen lopullinen hinta on tiedossa. Jos alennus- tai vapaalipuista ei etukäteen ole varmaa tietoa, täytyy konsertinjärjestäjään siis ottaa yhteyttä jo ennen tiedottamaan ryhtymistä. Mikäli ryhmä on erityisen suuri tai konsertti erityisen suosittu, täytyy lippuvaraus lisäksi tehdä hyvissä ajoin paikkojen varmistamiseksi.

3.3 Opettajan vastuu oppilaitoksen ulkopuolelle tehtävillä retkillä

Toteuttaessani lukuvuoden 2004-2005 konserttikäyntiprojektiani olin melko sinisilmäinen vastuukysymysten suhteen. Olin huolissani pikemminkin siitä, etteivät oppilaat vain nolaisi itseään ja minua kuin siitä, että joku heistä saattaisi esimerkiksi loukata itsensä.

Luvussa 4 kerron tarkemmin, minkälaisiin ratkaisuihin esimerkiksi tiedottamisessa ja valvonnassa päädyin vaistonvaraisesti, tutustumatta minkäänlaisiin ohjeisiin. Vasta kyseisen projektin jälkeen aloin selvittää opettajan vastuuseen, velvollisuuksiin ja myös oikeuksiin liittyviä asioita tarkemmin. Ajattelin tämän selvitystyön koituvan hyödyksi sekä itselleni työelämässä että opinnäytetyöni kautta myös muille musiikkiopistojen opettajille. Konserttikäyntiprojektin takia olin kiinnostunut erityisesti oppilaitoksen ulkopuolelle suuntautuvien retkien ohjeistuksesta, mutta samalla yritin etsiä opetusta yleisestikin koskevaa tietoa.

Perusopetuksen puolelta löytyi paljonkin yksityiskohtaista tietoa ja erilaisia ohjekoosteita, mutta kuka kertoisi asioista musiikkioppilaitoksen näkökulmasta? Pitäisikö opiston ulkopuolisella retkellä olla erikseen valvojia mukana? Jos jotain tapahtuu, jaetaanko vastuuta valvojien kesken, vai onko se yksin opettajan harteilla? Mitä jos joku ei tulekaan konserttikäynniltä kotiin odotettuun aikaan? Entä jos oppilaat keksivät vaikka jonkin leikin, jossa jotakuta sattuu? Tai jos oppilas heittäytyy tunnilla todella hankalaksi? Voiko hänet poistaa luokasta ja millä keinoin? Kenen vastuulla on luokasta poistettu oppilas?

Yritin ensin etsiskellä jonkinlaisia vastuuohjeita mm. nykyisen työpaikkani opettajainhuoneesta sekä kyselemällä toimistohenkilökunnalta, rehtorilta ja kunnan työsuojeluvaltuutetulta. Kukaan ei tuntunut tietävän mistään erityisestä musiikkiopistoihin tai taiteen perusopetusta tarjoaviin oppilaitoksiin kohdistetusta ohjeistuksesta. Aiheeseen liittyvien internetsivustojen tutkiminen ja lopulta soittokierros Suomen musiikkioppilaitosten liittoon, Opetushallitukseen ja Opetusalan ammattijärjestöön (OAJ) vahvisti, että yleisiä, valtakunnallisia ohjeita musiikkioppilaitoksen opettajan vastuusta ja oikeuksista ei ole olemassa (henkilökohtaiset tiedonannot: Timo Klemettinen 10.11.2006, Kaarlo Vihinen 19.10.2006, Pirjo Vehkamäki 6.11.2006).

Kouluneuvos Pirjo Vehkamäki Opetushallituksesta kertoi, että opettajan työtä, vastuuta ja velvollisuuksia ohjaavat eri lait opetuksen järjestäjätahosta riippuen. Mikäli taiteen perusopetuksen järjestäjätaho ja siten myös opettajan työnantaja on kunta tai kuntayhtymä, noudatetaan niin sanottua kunnan palvelussuhdelakia, yksityisellä puolella taas työsopimuslakia. Julkisten tehtävien hoitamista säätelevät myös mm. hallintolaki sekä julkisuuslaki. (Henkilökohtainen tiedonanto: Pirjo Vehkamäki 6.11.2006.) Musiikkioppilaitosten toiminnan kannalta olennainen on tietenkin laki taiteen perusopetuksesta.

Lakeihin olisi ollut mielenkiintoista perehtyä niin, että olisin voinut referoida aiheen kannalta olennaisimpia kohtia tähän, mutta jätän lakien tulkinnan kuitenkin asiantuntijoiden tehtäväksi ja rajaan sen tämän työn ulkopuolelle.

Toiminnanjohtaja Timo Klemettisen mukaan myöskään Suomen musiikkioppilaitosten liitossa ei ole laadittu yleisiä opettajan vastuuta koskevia ohjeita. Hän arveli, että musiikkiopistoissa olisi viisainta tukeutua yleissivistävän puolen vastaaviin ohjeisiin ja tarpeen mukaan soveltaa niitä musiikkioppilaitoksiin sopiviksi. (Henkilökohtainen tiedonanto: Timo Klemettinen 10.11.2006.)

Musiikkioppilaitosten toiminnassa ei ilmeisesti juurikaan tapahdu vahinkoja tai muita tilanteita, joiden jälkeen vastuunjakoa ja opettajan velvollisuuksia sekä oikeuksia jouduttaisiin perusteellisesti selvittämään. Se on hieno asia, mutta siihen ei pitäisi tuudittautua. Esimerkiksi päivähoidon ja yleissivistävän opetuksen puolella, joissa yhtä lailla työskennellään alaikäisten lasten ja suurien ryhmien kanssa, on ikävien vahinkojen jälkeen syyllisiä etsitty lukuisia kertoja oikeusistuimissa asti (luento: Mika Silvennoinen, 27.10.2006). Suuri osa musiikkiopistoissa annettavasta opetuksesta on tietenkin yksilöopetusta, jossa esimerkiksi turvallisuudesta huolehtiminen on erilaista ja tietyllä tavalla helpompaa kuin ryhmäopetuksessa, koska opettaja kohtaa vain yhden lapsen kerrallaan. Ryhmäaineissa kuten musiikin perusteissa, musiikkileikkikoulussa, kuoroissa ja orkestereissa opettajan on kuitenkin huolehdittava suuremmasta oppilasjoukosta, jolloin yllättävien tilanteiden riskikin kasvaa.

Sekä oppilaiden että opettajien turvallisuuden vuoksi myös musiikkioppilaitoksissa pitäisi havahtua ennakoimaan hankalia tilanteita huolehtimalla siitä, että opettajilla on tarpeeksi tietoa asiasta ja että he tiedostavat vastuunsa. Kirjalliset kunta- tai oppilaitoskohtaiset tai jopa valtakunnalliset vastuuohteet tulisivat varmasti tarpeeseen.

3.3.1 Käytännön vinkkejä vastuuasioihin

Kuinka oppilasryhmän kanssa retkeilevä musiikkioppilaitoksen opettaja sitten voisi käytännössä toimia vastuunsa huomioiden? Jos omassa oppilaitoksessa ei ole kirjallisia ohjeita esimerkiksi retkien turvallisuusjärjestelyistä, kannattaisi neuvoa kysyä esimieheltä. Hänet on muutenkin hyvä pitää ajan tasalla, koska esimies kantaa pitkälti vastuun

oman yksikkönsä toiminnasta. Esimerkiksi vakuutusten voimassaolon vuoksi rehtorin täytyy käsittääkseni tietää opetuksen poikkeusjärjestelyistä, kuten retkistä oppilaitoksen ulkopuolelle. Siksi hänelle on syytä toimittaa tiedot retken ajankohdasta ja kohteesta sekä lista retkelle lähtevistä oppilaista tai vähintäänkin sille osallistuvista ryhmistä. Vastuuntuntoinen opettaja ennakoi erilaisia tilanteita tietenkin toimimalla kaikin puolin vastuullisesti sekä huolehtimalla oppilaiden ohjeistamisesta, asianmukaisesta tiedotuksesta oppilaiden koteihin, riittävän valvonnan järjestämisestä, ja turvallisuudesta esimerkiksi siirryttäessä paikasta toiseen liikenteen joukossa. Jos retki on maksullinen, täytyy opettajan olla huolellinen rahojen keräämisessä ja niiden sekä mahdollisesti ennen retkeä lunastamiensa lippujen säilyttämisessä. Vastuuta koskeviin lakeihin paneutuminenkaan tuskin olisi haitaksi kenellekään – ainakin niin kauan kun yleisiä selkokielisiä ohjeita saadaan odottaa.

Mielenkiintoisen lisänäkökulman aiheeseen tuo konsertteihin usein liittyvä retkien maksullisuus, josta yleissivistävän koulutuksen puolella on kuluneen vuoden aikana keskusteltu runsaasti. Kaikki opetusryhmien kannalta mielenkiintoiset tilaisuudet eivät ole maksuttomia eikä kaikkiin ole mahdollista saada vapaalippuja. Musiikkiopistossa opiskelu on vapaaehtoinen harrastus, josta maksetaan muutenkin, joten perusopetusta koskeva ohjeistus retkien maksuttomuudesta tuskin koskee musiikkioppilaitoksissa annettavaa opetusta (Opetushallitus, ohjeet kouluretkien ja leirikoulujen maksuttomuudesta). Käytännössä oppilas, joka ei halua osallistua maksulliselle retkelle, jättäytyy yleensä vain pois kyseiseltä opetuskerralta. Lukukausimaksunsa maksaneena hänellä olisi ymmärtääkseni kuitenkin oikeus saada täysi määrä opetuskertoja lukuvuoden aikana. Tilanteita, joissa joku vaatii musiikin perusteiden tunnin korvaamista retken maksullisuuden takia, tapahtuu äärimmäisen harvoin, eikä minulla ole varmaa tietoa siitä, kuinka niitä pitäisi ratkoa. Tyydyn siis toteamaan, että maksullista retkeä suunnittelevan opettajan olisi hyvä valmistautua kohtaamaan myös tällaisia vaatimuksia ja ottaa selvää, kuinka mahdollinen tilanne omassa oppilaitoksessa hoidettaisiin.

4 Konserttiprojekti Helsingin Konservatoriossa 2004-2005

4.1 Suunnittelu ja valmistelu

Projektin toimentasuunnitelma alkoi selkiytyä kevään 2004 aikana. Lukuvuoden 04-05 aikana järjestäisin opetusryhmilleni konserttikäynnin, ja ennen konserttia opettaisin teosta tunneilla. Kesäloman alkaessa käytännön toteutuksen tiellä oli kuitenkin useita epävarmuustekijöitä. En vielä tiennyt varmasti, olisiko minulla missään opistossa opetusta seuraavana lukuvuonna – se varmistuisi vasta alkusyksystä. Jos opetusta olisi, olisivatko ryhmät sopivan tasoisia tällaiseen projektiin. Aivan vasta-alkajien ryhmässä konserttiteosten opiskelu olisi huomattavasti haastavampaa kuin vähän pidemmälle ehtineiden oppilaiden kanssa. Ja jos sopivia ryhmiä olisi tarjolla, kuinka työnantaja suhtautuisi tällaisen oman projektin toteuttamiseen.

Oppilaiden ja myötämielisen työnantajan lisäksi minun oli löydettävä pääkaupunkiseudun konserttitarjonnasta opetustarkoituksiini soveltuva teos, joka esitettäisiin sopivana ajankohtana (ei siis esimerkiksi aivan lukukausien alussa tai lopussa tai päällekkäin koulujen lomien kanssa), sekä yhteistyöhaluinen konsertinjärjestäjätaho. Yritin selvittää pääkaupunkiseudun isojen orkesterien seuraavan kauden ohjelmia, jotta voisin kesän aikana kahlata läpi kaikki projektin kannalta mielenkiintoiset teokset ja valita niistä sopivimman. Aioin myös aloittaa opetusmateriaalin valmistamisen kesällä heti teoksen valittuani, jotta kaikki olisi valmiina opetuksen alkaessa syksyllä. Pian kävi kuitenkin ilmi, että kaikkien mahdollisten teosten läpikäyminen olisi aivan liian suuri urakka. Yhdenkin teoksen huolellinen partituurinluku ja kuuntelu ja etenkin tarkoituksenmukaisuuden ja soveltuvuuden arviointi juuri tämän projektin kannalta vaatisi paljon työtunteja. Teosvalinta olisi siis tehtävä jollain muulla tavalla.

Loppukesästä varmistui, että saisin Konservatoriolta ryhmiä seuraavaksikin lukuvuodeksi. Opetuspäiväni olisi keskiviikko, hyvä konserttipäivä Helsingissä, ja siihen sisältyisi konserttikäyntiprojektin kannalta oikein sopivia peruskurssitason ryhmiä ”2 jatkavasta” ”3 jatkavaan” (ks. luku 4.2.1). Myös musiikin perusteiden kollegio ja rehtori suhtautuivat oikein mukavasti suunnitelmiini. Helsingin Konservatorio osoittautui siten luontevaksi opinnäytteen hankekumppaniksi. Suullinen hankesopimus tehtiin rehtori

Rea Warmen kanssa heti lukukauden alussa, kirjallinen sopimus allekirjoitettiin myöhemmin talvella.

Teosvalinta järjestyi lopulta yhtä sujuvasti kuin muutkin asiat. Helsingin kaupunginorkesterin (HKO) syksyn ohjelmasta löytyi helposti monellakin tapaa juuri sopiva konsertti. 10.11.2004 esitettäisiin Antonín Dvořákin 9. sinfonia ”Uudesta maailmasta”, joka on mielestäni helppoa kuunneltavaa aloittelijallekin, ja jonka tarttuvat, laululliset melodiat sopivat erinomaisesti säveltapailuohjelmistoon. Konsertissa esitettäisiin myös Beethovenin Fantasia pianolle, kuorolle ja orkesterille op.80, joten ryhmien pianistit ja kuorolaisetkin pääsisivät siis seuraamaan oman instrumenttinsa taitajia. Myös konsertin ajankohta vaikutti todella hyvältä. Konserttipäivä olisi keskiviikko, joten konserttikäynti olisi helppo järjestää teoritunnin sijasta ja osanottajamäärä olisi siten varmasti suurempi kuin jonakin toisena viikonpäivänä. Konsertti sijoittuisi juuri sopivaan vaiheeseen lukukautta: minulla olisi marraskuun alkuun mennessä mukavasti aikaa huolehtia käytännön järjestelyistä ja ennen kaikkea opettaa teosta. Omaa työtaakkaani helpottaisi myös se, että tunsin itse kyseisen sinfonian melko hyvin jo ennestään, olinhan kuunnellut sitä paljon ja päässyt orkesterissa soittamaan.

Syyskuun lopulla otin yhteyttä Helsingin kaupunginorkesteriin. Soitin orkesterisihteeri Anu Erkkilälle, joka kertoi, että HKO tarjoaa ilmaiset liput niinkin suurelle oppilasryhmälle kuin omani. Olin siis päättänyt viedä konserttiin 2j-, 3a- ja 3j-ryhmät, joissa oli yhteensä 37 oppilasta. Koska lapsia ja nuoria oli tulossa konserttiin näin suuri joukko, sovimme, että voisin pyytää mukaan myös muutamia vanhempia valvojiksi. (Henkilökohtainen tiedonanto: Anu Erkkilä 28.9.2004.) Tämän puhelinkeskustelun jälkeen pidimme yhteyttä kätevästi sähköpostitse. Anu Erkkilä teki meille alustavasti 38 paikan varauksen ja minä lupasin lähettää tarkan osallistujamäärän, kunhan saisin sen selville.

4.1.1 Tiedottaminen oppilaiden koteihin

Saatuani varmistuksen HKO:lta aikaa konserttiin oli noin puolitoista kuukautta. Aivan ensimmäinen tehtäväni oli siis tiedottaa konserttikäynnistä oppilaiden koteihin. Suurin osa oppilaistani oli alaikäisiä lapsia, joiden vanhempien kuuluu toki tietää opetusaikaa ja -paikkaa koskevista muutoksista. Olin myös hiukan huolissani siitä, että välinpitämättömyyden ja unohdusten takia Finlandia-talolle ilmestyisi konsertti-iltana vain murto-

osa oppilaista. Se olisi ollut ensinnäkin harmillista kaikkien kannalta, toiseksi tuhoisaa opinnäytetyötäni ajatellen ja vielä noloakin, kun meille oli orkesterin puolesta järjestetty niin hieno mahdollisuus. Siksi halusin varmistaa, että tieto konserttikäynnistämme kiirisi ajoissa vanhempienkin korviin.

En oikein luottanut pelkkään oppilaiden mukana kulkevaan tiedotekirjeeseen, koska sellaisenaan ne saattavat jäädä lojumaan eivätkä koskaan tavoita vanhempia. Kun en keksinyt toimivampaa ja nykyaikaisempaa keinoa (minulla ei ollut esimerkiksi vanhempien sähköpostiosoitteita), kaivoin muistilokeroistani vanhan kunnon lupalappumallin, jollaista käytettiin ainakin silloin, kun itse olin pieni koululainen ja partiolainen. Kirjoitin koteihin pienen kirjeen, jossa kerroin konserttikäynnin lisäksi lukukauden muista poikkeuksista opetuksessa. Kirjeen alaosa toimi ilmoittautumislappuna, joka jokaisen oppilaan oli palautettava huoltajan allekirjoituksella varustettuna tiettyyn päivään mennessä – siinäkin tapauksessa, ettei olisi tulossa konserttiin (liite 1). Selitin oppilaille tunnilla, että ilmoittautuminen on tärkeää, jotta pystyisin ilmoittamaan HKO:lle aivan tarkan tulijamäärän, ja se taas on tärkeää, koska orkesteri ystävällisesti oli luvannut lahjoittaa meille vapaaliput.

Samassa kirjeessä kerroin tietysti vanhemmille myös mahdollisuudesta tulla mukaan konserttiin ryhmän valvojaksi. Anu Erkkilän kanssa oli sovittu korkeintaan yhdeksästä valvojasta. Päätin jakaa valvojapaikat tasan kolmen ryhmän vanhempien kesken, koska tahdoin mukaan valvojia mahdollisimman tasaisesti kaikista ryhmistä. Helppo ratkaisu olisi ollut pistää vanhemmat ilmoittautumaan samalla palautettavalla lapulla kuin oppilaatkin, mutta jos valvojakandidaatteja olisi ilmoittautunut kovin paljon, olisi ollut hankalaa valita mukaan pääsevät. Tällaisissa tilanteissahan arvonta on perinteinen ratkaisu, mutta sittenkin olisin joutunut ilmoittamaan kaikille erikseen, pääsevätkö he mukaan vai eivätkö pääse. Arvelin myös, että valvojienkin sitoutumista tehtäväänsä voisi edistää henkilökohtainen ilmoittautuminen suoraan opettajalle. Niinpä päädyin järjestämään ilmoittautumisesta vanhemmille tekstiviestitse tai sähköpostitse käytävän nopeuskilpailun: valvojapaikat täytettäisiin ryhmittäin ilmoittautumisjärjestyksessä. Ensimmäiset ilmoittautumiset sainkin heti samana iltana oppilaiden ehdittyä tunnilta kotiin. Mukaan ilmoittautui muutamien viikkojen aikana yhteensä kymmenen valvojaa, eli lähes kaikki halukkaat vanhemmat pääsivät mukaamme konserttiin.

4.2 Konserttiin valmistautuminen ryhmien kanssa

4.2.1 Taustatietoa ryhmistä

Helsingin Konservatoriossa musiikin perusteiden kolme ensimmäistä kurssia (entiset musiikin teorian ja säveltapailun peruskurssit 1/3 – 3/3) on jaettu kolmeksi kaksivuotiseksi kurssiksi. Jokaisen kurssin ensimmäisen vuoden ryhmät on nimetty ”alkaviksi” ja toisen vuoden ryhmät ”jatkaviksi”. Omista opetusryhmistäni konserttikäyntiprojektiin osallistuivat Musiikin perusteet 2 jatkava, 3 alkava ja 3 jatkava, joista käytän jatkossa lyhenteitä 2j, 3a ja 3j. 2-tasolla viikoittaisen oppitunnin pituus oli 45 minuuttia, 3-tasolla 60 minuuttia. Kaikkien oppilaiden tarkat iät eivät valitettavasti ole tiedossani, mutta joihinkin varmoihin tietoihin ja päättelyyn perustuen arvioisin, että 2j-ryhmän oppilaat olivat iältään noin 12-14-vuotiaita, 3a-ryhmäläiset noin 12-15-vuotiaita ja 3j-ryhmäläiset yhtä nuorta aikuista lukuun ottamatta noin 14-17-vuotiaita.

Projektin alkaessa syksyllä 2004 2j-ryhmässä oli 15 oppilasta, 3a-ryhmässä 13 oppilasta ja 3j-ryhmässä 10 oppilasta. Eräs oppilas kävi kahdessa ryhmässä samana päivänä – siitä ryhmien yhteenlaskettu oppilasmäärä 37. Konserttiprojektin jälkeisen palautekyselyn toteutukseen mennessä oppilasmäärissä oli tapahtunut pieniä muutoksia. Alkuperäisistä 2j-ryhmäläisistä kolme oli vaihtanut ryhmää tai jättänyt opinnot kesken ja tilalle oli tullut kaksi uutta oppilasta, joten palautekyselyn aikaan oppilaita oli 14. 3a-ryhmän koko pysyi ennallaan yhden oppilaan lähdettyä ja toisen tultua ryhmään uutena. 3j-ryhmässä oli lopulta kahdeksan oppilasta kahden jätettyä opinnot. Jokaisessa ryhmässä oli muutamia oppilaita, joita olin opettanut edellisenäkin vuonna, mutta suurimman osan kanssa yhteistyö oli aloitettu syyslukukauden 2004 alkaessa.

Ryhmissä opiskeltiin säveltapailua relatiivisen järjestelmän mukaan, nimenomaan solmisaation keinoin. Oppikirjoina ryhmissä käytettiin Timo von Creutleinin kirjoja Säveltapailu ja musiikin teoria 2: Suomalaisia laulusävelmiä sekä Säveltapailu ja musiikin teoria 3: Länsimaisen taidemusiikin perusteita.

4.2.2 Pohjatyö konserttia edeltäneillä tunneilla

Opetin Dvořákin 9. sinfoniaa ryhmien tunneilla muutaman viikon ajan ennen konserttia. Olin päättänyt, että sinfoniaa käsiteltäisiin sen verran kuin kunkin ryhmän kanssa muilta kiireiltä ehdittäisiin, sillä en halunnut ottaa riskiä, että konserttikäyntimme sotkisi liikaa muuta opetusta ja etenemistavoitteita. Pyrin toki nivomaan konserttiin valmistautumisen mahdollisimman hyvin tavanomaiseen opetukseen: sisällöthän eivät projektin takia muuttuneet, opiskelu vain tapahtui eri materiaalin avulla kuin yleensä ja siitä johtuen hiukan eri järjestyksessä kuin pelkän oppikirjan materiaalia seuraten. En kuitenkaan halunnut omien opetusryhmieni jäävän oppikirjatyöskentelyssään kovasti jälkeen toisten opettajien ryhmistä, sillä esimerkiksi vaihtuvien lukujärjestyksiensä takia jotkut oppilaat joutuivat toisinaan vaihtamaan ryhmää.

Ongelmallisimmaksi pohjatyön kannalta osoittautui suuri, levoton ja taidoiltaan sekä motivaatioiltaan kovin kirjava 2 jatkava -ryhmä, jonka kanssa työskentely eteni hyvin hitaasti. Syksyllä olimme jatkuvasti jäljessä suunnittelemastani aikataulusta, joten konserttiin valmistautuminen jäi vähäiseksi ja aivan viimeisille viikoille. Kahdella viimeisellä konserttia edeltäneellä tunnilla 27.10. ja 3.11. kuuntelimme levyltä ja lauloimme sinfonian II osan englannintorviteemaa (tahdit 7-21) sekä kirjoitimme sen melodiadiktaattina nuottiviivastolle soivalle korkeudelle (ks. kuva 1). Samalla tuli opittua uusi sävellaji, viiden alennusmerkin Des-duuri.

KUVA 1. Dvořákin 9. sinfonia, II osa Largo, englannintorvisoolo tahdit 7-21.

3 alkava -ryhmän kanssa pystyimme käyttämään pohjatyöhön jonkin verran enemmän aikaa, vaikka teimme sinfonian ohessa koko ajan myös muita tehtäviä. Aloitimme 6.10. kuuntelemalla tunnin lopuksi cd-levyltä sinfonian I osan johdannon ja pääteeman. Seuraavalla viikolla 13.10. puhuimme sinfoniasta sävellysmuotona, säveltäjä Dvořákista sekä kyseisen sinfonian syntyvaiheista ja osista. Tutustuimme ensimmäisen osan johdannon ensimmäisten yhdeksän tahdin nuotteihin (liite 2): otimme selvää sinfonian alun soittamista, opettelimme solmisoimaan sellon ja huilun aiheet ja kuuntelimme alkua vielä levyltä. Katkelman rytmi vaati huolellista tutkimista, sillä aika-arvot ovat nopeita, vaikka musiikin tempo onkin hidas. Oppilaille jakamaani osapartituurinuottiin olin työskentelyn helpottamiseksi ottanut mukaan vain kyseisissä tahdeissa soivat soittimet ja kirjoittanut transponoivat puhaltimet eli klarinetit ja käyrätorvet soivalle korkeudelle. Tämän katkelman yhteydessä tutustuimme luontevasti myös c-avaimeen. Harjoituksen vuoksi kirjoitimme katkelman alttoviuluosuuden viivastolle f-klaaviin.

Syysloman jälkeen 27.10. siirryimme 3a-ryhmän kanssa sinfonian II osaan. Kuuntelimme alun englannintorvisoolon levyltä kuten 2j-ryhmäkin ja tutustuimme viiden alennusmerkin sävellajeihin Des-duuriin ja b-molliin oikeine alennusmerkkien paikkoineen. 3-tason oppikirjasta löytyi kaksi tehtävää Dvořákin 9. sinfoniasta. Toinen tehtävä, numero 121, oli juuri tämä hitaan osan alun englannintorvisoolo, joten oppilaat pääsivät kirjoittamaan melodian suoraan kirjoihinsa (Creutlein 1996, 72). Kesken jäänyttä diktaattia jatkettiin vielä seuraavalla viikolla 3.11. Samalla tunnilla opettelimme laulamaan myös toista samalta sivulta löytynyttä katkelmaa, tehtävää numero 120, joka oli sinfonian IV osan alun käyrätorviteema (Creutlein 1996, 72).

Perusteellisimmin konserttiin ehdittiin valmistautua 3 jatkava -ryhmässä, jossa sinfoniin tutustumiseen käytettiin konserttia edeltäneet neljä tuntia kokonaan. Keskiviikkona 6.10. kerroin oppilaille sinfoniasta sävellysmuotona, Dvořákista ja yhdeksännen sinfonian syntyvaiheista. Aloitimme sonaattimuodon alkeisiin tutustumisen ja piirsimme summittaisen kaavion sonaattimuotoisen ensimmäisen osan teemoja varten. Soivaan musiikkiin tutustumisen aloitimme ensimmäisen osan alusta kuten 3a -ryhmässäkin. Kuuntelimme I osan johdantoa levyltä ja tutkimme partituurin ensimmäisiä sivuja piirtoheitinkalvon avulla unohtamatta tietenkään partituurin soittimien italiankielisten nimien suomentamista. Keskityimme johdannon yhdeksään ensimmäiseen tahtiin aluksi kuunnellen ja nuotista seuraten. Sitten otimme selvää sellostemman rytmistä ja opettelimme solmisoimaan selloilta huilulle siirtyvän aiheen. Alttoviulustemmaa tutkimalla

tutustuimme c-avaimeen ja kirjoitimme katkelman f-avaimelle. Etsimme solmisaationimet myös oboestemmoihin ja analysoimme niiden avulla oboestemmojen väliset intervallit. Niiden joukosta löysimme myös useimmille oppilaille entuudestaan melko tuntemattoman vähennetyn kvartin. Samalla tulimme kertailleeksi ja oppineeksi joidenkin muunnesävelten solmisaationimiä.

Seuraavana keskiviikkona 13.10. kertosimme johdannon reippaasti ja jatkoimme ensimmäistä osaa eteenpäin. Kuunneltuamme johdannon ja pääteeman täydensimme pääteeman kolmisointuaiheen diktaattina tahdeista 24 – 46 valmistamalleni tehtävisivulle (liite 3). Kerrattuamme pääteeman syysloman jälkeisellä tunnilla 27.10. analysoimme katkelman soinnut. Sitten kuuntelimme koko esittelyjakson ja poimimme teemoja so-naattimuotokaavioomme. Tunnin lopulla ehdimme vielä aloittaa toista osaa kuuntele-malla osan alun levytä, laulamalla englannintorvisooloa ja aloittamalla sen viivastolle kirjoittamista kirjan tehtävään 121 (Creutlein 1996, 72). Samalla tutustuimme tietysti myös uusiin viiden alennusmerkin sävellajeihin ja oikeisiin alennusmerkkien paikkoi-hin. 3.11. eli viimeisellä kerralla ennen konserttia kirjoitimme englannintorvidiktaatin loppuun, kuuntelimme neljännen osan, finaalin, alkua ja lauloimme siihen liittyvää kir-jan tehtävää 120 (Creutlein 1996, 72). Pohjatyöviikkojen aikana minulla oli aina sinfo-nian partituuri mukana tunneilla, ja toisinaan annoin sen halukkaille seurattavaksi kuunnellellessamme eri osia. Useimmille oppilaille se oli ensimmäinen kosketus oikeaan orkesteripartituuriin, ja jotkut olivat siitä hyvinkin innostuneita.

Olisin mielelläni jatkanut sinfoniaan tutustumista tunneilla pitempäänkin, jos aikaa vain olisi ollut enemmän. Kaikkien ryhmien kanssa myös pohdittiin yhdessä, minkälainen käyttäytyminen on sopivaa konserttitilanteessa ja kuinka muu konserttiväki otetaan huomioon. Totesimme, että konserttiin on hyvä pukeutua siististi, tulla paikalle hyvissä ajoin ja jättää päällysvaatteet naulakkoon. Konsertissa käyttäydytään kaikin puolin rau-hallisesti ja asiallisesti eikä aiheuteta mitään häiriötä. Matkapuhelimet pitäisi muistaa sulkea ja istua esitysten aikana aivan hiljaa ja rauhassa, sillä kaikenlainen supina ja ra-pina häiritsee sekä esiintyjä että muita kuuntelijoita. Konserttisaliin ei myöskään tulla eväiden kanssa kuten vaikka elokuviin, vaan tarvittaessa syötävää ja juotavaa ostetaan ja nautitaan väliajalla. Selitin oppilaille myös aplodikäytäntöä, ettei kenenkään tarvitsisi pelätä taputtavansa väärässä paikassa, mitä ihmisten kuulee joskus jännittävän.

4.3 Konsertti

4.3.1 Käsiohjelmat

Kaikki oppilaat ehtivät siis ainakin hiukan tutustua Dvořákin sinfoniaan etukäteen. Halusin kuitenkin kehittää heille kuuntelun tueksi jotain vielä konserttiinkin. Tätä asiaa jouduin miettimään paljon, koska en halunnut rasittaa oppilaiden kuuntelukokemusta epätarkoituksenmukaisilla tai liian hankalilla tehtävillä. Täytyihän heillä olla mahdollisuus keskittyä vain nauttimaan musiikista. Toisaalta olin vahvasti sitä mieltä, että jonkinlaiset pienet aktivoivat tehtävät saattaisivat pikemminkin tukea kuin häiritä monien keskittymistä. Lopulta aikaa puntarointiin ei enää ollut, joten askartelin ryhmilleni ihan omat käsiohjelmat, joista saattoi seurata konsertin etenemistä (liite 4).

Käsiohjelmassa kokeilin erilaisia havainnointitehtäviä, koska yksi projektin tavoitteista oli tutustuttaa oppilaita konserttikulttuuriin ja pohtia sitä yhdessä. Oppilaiden oli tarkoitus havainnoida musiikkia, esiintyjiä, yleisöä ja konserttitilannetta ylipäättään. Kysymykset olivat suuntaa-antavia ja vihjeenomaisia: tällaisiinkin asioihin voi kiinnittää huomiota konsertissa. Niiden avulla yritin saada oppilaitani havainnoimaan ja mahdollisesti kyseenalaistamaan esimerkiksi konserttiyleisön ikärakennetta, sukupuolijakaumaa ja kirjoittamattomia käyttäytymistapoja sekä miettimään syitä ja perusteluita. Lisäksi ajattelin, että ammattilaisorkesterin ja yksittäisten muusikoiden lavakäyttäytymistä ja esiintymistä tarkkailemalla oppilailla olisi mahdollisuus paitsi nauttia esikuvista, myös mahdollisesti oivaltaa jotain uutta esimerkiksi muusikon työstä. Kysymykset ajoittuivat lähes kokonaan musiikkia edeltävään aikaan, kappaleiden väliin ja väliajalle, jotta ne eivät häiritsisi kuuntelemista. Vastauksia ei tarvinnut kirjoittaa mihinkään: havainnointi ja pohtiminen riittivät.

Aktivoidakseni oppilaita musiikin kuuntelemiseen laitoin käsiohjelmaan myös joitakin esitettäviin kappaleisiin liittyviä tehtäviä. Pääpaino oli tietenkin tunneilla harjoittelussa Dvořákin 9. sinfoniassa, jonka aikana oppilaiden tehtävänä oli bongata tuttuja teemoja teoksesta. Muistin tueksi liitin käsiohjelmaan pienen nuottiesimerkin joistakin ryhmässä harjoitelluista teemoista. Muokkasin käsiohjelmasta jokaiselle ryhmälle oman version, joka vastasi ryhmän valmistautumisen ja siten tuttujen melodioiden määrää. Viime tin-

gassa onnistuin saamaan mukaan myös pari Beethovenin Fantasiaa koskevaa kysymystä.

4.3.2 Konserttipäivänä

Konserttipäivän 10.11.2004 tunti korvattiin konserttikäynnillä. Huonomuististen varalta kävin iltapäivällä Konservatoriolla kiinnittämässä luokkahuoneemme oveen lapun, jossa kertasin aiemmin annetut ohjeet. Saavuttuani Finlandia-talolle hain nimelläni varatut liput kutsuvieraille osoitetulta lippuluukulta. Kokoonnuimme aulassa, jossa jaoin liput ja eri ryhmille räätälöidyt käsiohjelmat. Lippuluukulta saamani muutamat oikeat käsiohjelmat annoin vanhemmille. Mukaan ilmoittautuneista 29 oppilaasta yksi oli perunut tulonsa edellisenä iltana bussilakon takia ja kaksi jätti tulematta paikalle ilmoittamatta mitään. Konserttikäynnille osallistui siis 26 oppilasta, joiden valvomisessa apunani oli peräti yhdeksän vanhempaa. Valvojia taisi loppujen lopuksi olla mukana monta kertaa enemmän kuin oikeastaan olisi tarvittu, mutta kun sellainen sopimus kerran oli tehty ja vanhemmat olivat innokkaita osallistumaan, en ryhtynyt enää konsertin lähestyessä tekemään muutoksia suunnitelmaan.

Kun kaikki olivat löytäneet paikkansa parvelta, saatoin itsekin istua alas ja hengittää syvään. Musiikin alkamista odotellessaan oppilaat vanhempineen lueskelivat käsiohjelmaa ja miettivät jo vastauksia ensimmäisiin kysymyksiin. Omalta paikaltani takimmaiselta riviltä oli helppoa tarkkailla seuruetamme: vähän jännittyneenä seurasin oppilaiden ilmeitä ja päiden liikkeitä ja yritin tulkita, kuinka he viihtyivät. Kaikki käyttäytyivät oikein mallikkaasti, ja pian saatoin itsekin rauhoittua kuuntelemaan musiikkia. Väliajalla oppilaat kiertelivät huvittuneina yleisön joukossa etsimässä vastauksia käsiohjelmaan kirjattuihin yleisöhavainnointitehtäviin.

4.3.3 Yhteistä pohdintaa konserttikäynnistä

Seuraavan viikon tunneilla 17.11. keskustelimme ryhmien kanssa konserttikäynnistä. Keskustelu oli oletettavasti vähän turhauttavaa niille oppilaille, jotka eivät olleet päässeet osallistumaan konserttiin. Halusin kuitenkin pitää kiinni yhteisestä pohdiskelusta, koska se oli mielestäni olennainen osa koko projektia. Kävimme yhdessä läpi käsiohjelman kysymyksiä ja niiden herättämiä ajatuksia. Monet olivat pitäneet esityksestä ja

kehuivat soittajia, mutta valittelivat huonoja paikkojamme. Jokaisessa ryhmässä muutamamat oppilaat olivat huomanneet Beethovenin Fantasian kuoro-osuuden muistuttavan hiukan saman säveltäjän 9. sinfonian ”Oodia ilolle”. Totesimme yleisön joukossa olleen melko paljon nuoria – itse asiassa konsertissa oli samaan aikaan useampia oppilasryhmiä muista musiikkiopistoista. Jotkut olivat nähneet Finlandia-talolla myös tuttaviaan, joku oman instrumenttiopettajansakin. Hienotunteisina useimmat oppilaat olivat pyrkineet pikemminkin välttämään muiden seurueiden keskusteluiden kuulemista kuin yrittäneet saada selville puheenaiheita. Konsertin alkupuolella permannolta kuulunut tekstiviestin piippaus herätti paheksuntaa hyvän käytöksen ohjeet sisäistäneissä oppilaissani, joita kiittelinkin moitteettomasta käyttäytymisestä. Siihen liittyen vaihdoin tuntien jälkeen myös muutaman sanan niiden oppilaiden kanssa, jotka olivat jättäneet tulematta konserttiin ilmoittamatta mitään.

Yleinen keskustelu tunneilla ei ollut kovin innokasta, ainoastaan reippaimmat rohkaistuivat sanomaan jotain. Se vahvisti käsitystäni erillisen kirjallisen palautteenkeruun tarpeellisuudesta, jotta saisin ujojen ja hiljaisimpienkin oppilaiden mielipiteet kuuluviin.

5 Palaute

Konserttikäynnin jälkeen oppilaiden mielipiteet ja ajatukset kiinnostivat minua opettajana monesta näkökulmasta. Olin tietenkin kiinnostunut siitä, kuinka he arvioivat projektimme onnistumista ja tarpeellisuutta. Erityisesti toivoin kuulevani oppilaiden kokemuksia konserttikäynniltä ja sitä edeltäneiltä tunneilta. Projektin yhtenä tarkoituksenaan oli testata omiin kokemuksiini perustuvaa käsitystäni siitä, että kuunteleminen ja keskittyminen konsertissa saattaa olla helpompaa, jos esitettäviä teoksia tuntee etukäteen. Toisaalta jonkun mielestä teosten tuntemisella ei ehkä ole mitään merkitystä kuuntelukokemuksen kannalta, tai jotakuta se saattaa jopa häiritä. Oppilaiden mielipiteiden avulla toivoin saavani materiaalia sen arviointiin, onko tällainen teokseen etukäteen tutustumisen työtapaa ylipäättään mielekäs konserttikäyntien yhteydessä.

Palautteenkeruutapaa pohtiessani päädyin kirjalliseen palautekyselyyn, koska halusin saada kaikkien mielipiteet ja kokemukset esiin ja oppilaat keskittymään hetkeksi pohtimaan kysymyksiä ihan itsekseen. Konserttia seuraavalla tunnilla olimme kyllä keskustelleet konsertista, mutta luokkatilanteessa vain harvat toivat ajatuksiaan julki. Kirjallisessa, nimettömänä annettavassa palautteessa kenenkään ei tarvitsisi esimerkiksi jännittää muiden oppilaiden tai opettajan reaktioita, jolloin kysymyksiin voisi vastata vapaammin.

5.1 Palautelomakkeen laatiminen

Palautelomakkeen laatiminen osoittautui juuri niin haasteelliseksi tehtäväksi kuin etukäteen kuvittelin. Kysymyksiä sai muotoilla kieli keskellä suuta, jotta ne eivät paljastaisi omia vastausodotuksiani liian selvästi, mutta ohjaisivat kuitenkin vastaamaan juuri niihin asioihin, joista kaipasin tietoa ja mielipiteitä. Lisäksi kysymyksiä muotoillessa piti koko ajan yrittää ennakoida, kuinka oppilaat vastaisivat erilaisiin kysymystyyppeihin. Kysymysten oli määrä rohkaista oppilaita vastaamaan omin sanoin ja monisanaisesti, koska toivoin kuvauksia nimenomaan itse kunkin henkilökohtaisesta kokemuksesta. Näitä kuvauksia varten laitoin lomakkeeseen (liite 5) useita avokysymyksiä sekä mahdollisuuksia perustella mielipiteitä. Joidenkin asioiden selvittämiseen taas sopivat paremmin valmiiksi konstruoidut monivalintakysymykset, joissa oppilaat saattoivat valita valmiiksi annetuista vaihtoehdoista sopivimman. Erilaisia kysymisen tapoja pohtiessani

esillä oli aivan aluksi myös asteikkoihin perustuva kysymystyyppi, josta kuitenkin luovuin hyvin pian, koska en kokenut sen palvelevan tätä nimenomaista tarkoitusta – vastaajien omakohtaisten, omin sanoin ilmaistujen kokemusten keräämistä. Pyrin rakentamaan avo- ja monivalintakysymyksistä tasapainoisen kokonaisuuden, jotta vastaajat eivät lannistuisi pelkkien pohdintaa ja sanojenasettelua edellyttävien avokysymyksien edessä. Lomakkeeseen päätyi myös muutamia avo- ja monivalintakysymysten välimuotoja, joissa valmiiden vaihtoehtojen tarkoituksena oli ohjata vastaajia haluttuun aihepiiriin ja jatkokysymysten tuottaa uusia vaihtoehtoja tai perusteluita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997.)

Yritin muotoilla palautelomakkeen kysymykset niin, että saisin niiden avulla vastauksia seuraaviin projektia sekä oppilaiden omaehtoisia vapaa-ajan taidemusiikkiharrastuksia koskeviin taustakysymyksiin:

- Mitä mieltä oppilaat olivat projektin onnistumisesta ja tarpeellisuudesta?
- Minkälaiseksi oppilaat kokivat konserttia edeltäneen valmistavan opetuksen?
- Oliko teokseen tutustumisella vaikutusta kuuntelukokemukseen konsertissa ja jos oli, niin minkälaista?
- Mitä mieltä oppilaat olivat konsertista ja teokseen tutustumisesta osana opetusta?
- Kuuntelevatko oppilaat vapaa-ajalla taidemusiikkia?
- Harrastavatko oppilaat taidemusiikkikonserteissa käymistä?

Tässä työssä ja kyselyssä en aio tutkia oppilaiden omaehtoisia taidemusiikkiharrastuksia ja musiikinkuuntelutottumuksia enempää, mutta laitoin kyselylomakkeeseen muutaman niihin liittyvän kysymyksen ihan silkasta mielenkiinnosta. Ajattelin myös, että oppilaiden konserttia koskevia mielipiteitä voisi olla mielenkiintoista peilata heidän henkilökohtaisiin taidemusiikkiharrastuksiinsa.

Palautelomakkeen valmistuttua testasin sitä muutamalla opiskelutoverillani. Lomakkeesta ei siinä vaiheessa näyttänyt löytyvän vakavia epäkohtia, joten en tehnyt siihen enää muutoksia. Vasta jälkeenpäin oivalsin, että lomakkeessa olisi ehdottomasti pitänyt kysyä vastaajan ikää ja ehkä myös sukupuolta.

Koska valmistautumisen määrä oli vaihdellut eri ryhmissä, tein 2- ja 3-tasolle eri lomakkeet. Kohdissa 2-4, jotka koskevat pohjatyötä ja opeteltujen teemojen tunnistamista

ja muistamista, esitin kysymykset 2-tasolla yksikössä puhuen vain englannintorvimelodiasta ja 3-tasolla monikossa puhuen sinfonian teemoista ja melodioista.

5.2 Palautekyselyn toteutus

Koska suurin osa oppilaistani oli alaikäisiä lapsia, arvelin, että heidän vanhemmiltaan olisi hyvä saada lupa kyselyn tekemiseen ja etenkin vastausten käyttämiseen opinnäytetyössäni. Luvan hankkiminen joka lapsen kotoa erikseen puhelimitse tai palautettavan lupalapun välityksellä ei kuitenkaan tuntunut mielekkäältä, koska oppilaita oli kohtalaisen paljon ja kyselyyn vastattaisiin nimettömästi, eivätkä oppilaiden henkilöllisyydet olisi muutenkaan tunnistettavissa lopullisessa työssäni. Pelkäsin myös, että jos ehdottaisin vanhemmille, että he voisivat halutessaan kieltää lapsensa vastausten käyttämisen, jotkut heistä saattaisivat kieltää lapsensa osallistumisen kyselyyn ilman sen kummempia perusteita. Siksi päädyin taas lähettämään oppilaiden mukana koteihin kirjeen, jossa kerroin tulevasta kyselystä ja vastausten päätyemisestä valmisteilla olevaan opinnäytetööhöni (liite 6). Kirjeessä kehotin vanhempia ottamaan yhteyttä, mikäli heillä olisi jotain kysyttävää kyselyyn liittyen. Mainitsin ottavani mielelläni palautetta vastaan myös heiltä, mikäli joku tahtoisi sellaista antaa.

Varasin aikaa kyselyyn vastaamiseen eräänä helmikuun keskiviikkona. Selitin joka ryhmässä lyhyesti, minkälaisia asioita siinä kysytään. Kerroin, että paperit käsitellään nimettöminä ja että jokainen saa vapaasti kertoa siinä oman mielipiteensä. Muistin virkistämiseksi näytin vielä oppilaille konsertin käsiohjelman piirtoheitinkalvona. Kaikki vastaajat eivät olleet mukana konsertissa ja muutama oli tullut ryhmiini vasta koko projektin jälkeen. Toivoin kuitenkin heidänkin vastaavan kyselyyn lomakkeen viimeisten, musiikinkuunteluharrastusta koskevien kysymysten vuoksi. Vastaamisen aikana neuvoin oppilaita tapauskohtaisesti löytämään juuri ne kysymykset, joihin he projektiin osallistumisensa perusteella saattoivat vastata. Koska halusin saada palautetta mahdollisimman monelta oppilaalta, pääsivät poissaolijat täyttämään lomakkeen seuraavalla opetuskerralla. Oppilaille en puhunut niinkään ”palautekyselystä”, vaan käytin yleensä termiä ”konserttikäyntikysely”.

Kyselyyn vastasi yhteensä 32 konserttikäyntiprojektissa mukana ollutta oppilasta sekä kaksi oppilasta, jotka olivat tulleet 2j-ryhmääni vasta projektin jälkeen (lomakkeet A8 ja

A10). Tarkastellessani projektia koskevia kysymyksiä 1-9 huomioin ainoastaan projektissa mukana olleiden 32 oppilaan vastaukset. Projektin jälkeen ryhmään tulleiden kahden oppilaan vastaukset ovat mukana musiikinkuunteluharrastusta koskevissa kysymyksissä 10-13, joissa on siis yhteensä 34 vastaajaa. Kolme konsertissa mukana ollutta oppilasta ei vastannut palautekyselyyn, koska he olivat joutuneet vaihtamaan ryhmää tai olivat poissa tunneilta useampia kertoja peräkkäin kyselyn toteutuksen aikoihin.

2j-ryhmässä vastaajia oli 14, 3a-ryhmässä 12 ja 3j-ryhmässä 8 oppilasta. Vastausten analysointia ja opinnäytetyötä varten olen numeroinut vastauslomakkeet satunnaisessa järjestyksessä ryhmittäin siten, että 2j-ryhmän lomakkeet saivat kirjaintunnuksen A (lomakkeet A1-14), 3a-ryhmä kirjaintunnuksen B (lomakkeet B1-12) ja 3j-ryhmä tunnuksen C (lomakkeet C1-8). Lomakkeet ovat omassa arkistossani.

5.3 Palautelomakkeen kysymykset ja vastauksia

Tässä alaluvussa käyn palautelomakkeen kysymykset yksitellen läpi ja kuvailen niihin saamiani vastauksia. Poimin mukaan myös runsaasti suoria lainauksia oppilaiden vastauksista, koska ne ovat mielestäni erityisen mielenkiintoisia ja koska heidän ajatuksensa ansaitsevat tulla ilmaistuksi heidän omilla sanavalinnoillaan. Joidenkin kysymyksien vastauksista olen koonnut suoraan taulukoita havainnollistamaan vastausten jakautumista eri vastausvaihtoehtojen kesken. Taulukoissa myös eri ryhmien oppilaiden vastaukset erottuvat toisistaan. Avokysymyksien vastauksia taas kuvailen useimmiten niin, että kaikkien ryhmien vastaukset ovat sekaisin, ja erittelen niitä ryhmäkohtaisesti ainoastaan, mikäli se on aiheellista ryhmien välisten selkeiden vastuserojen vuoksi. Kuvaillessani vastauksia pyrin täsmällisyyteen ja esitän tarkkoja lukumääriä aina sen ollessa mahdollista. Kaikki oppilaiden vastaukset eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti tulkittavissa, ja siksi käytän välillä myös epämääräisempiä ilmaisuja kuten ”suurin osa” tai ”muutamat”.

Kursivoitu teksti on otettu suoraan palautelomakkeesta tai antaa siitä muuta välitöntä tietoa.

1. *Olitko mukana Dvořák-konsertissa Finlandia-talolla 10.11.2004? (rasti ruutuun: kyllä / en)*

TAULUKKO 1. Vastaajien osallistuminen konserttikäyntiin.

mukana konsertissa	2j	3a	3j	yhteensä
kyllä	8	8	7	23
en	4	4	1	9
yhteensä	12	12	8	32

2. *Olitko ennen konserttia mukana tunneilla, joilla tutustuimme Dvořákin 9. sinfoniaan?(rasti ruutuun: kyllä / en)*

Kaikki vastaajat olivat osallistuneet tunneille, joilla tutustuimme sinfoniaan ja valmistauduimme konserttikäyntiin.

3. *Tunnistitko konsertissa sinfonian teemoja, joihin oli tutustuttu tunneilla?(rasti ruutuun: kyllä, useita / kyllä, yhden / en tunnistanut)*

Kaikki konsertissa mukana olleet olivat konsertissa tunnistaneeet etukäteen opetellun teeman tai teemoja.

Oliko käsiohjelmasta apua teemojen muistamisessa?

Noin kaksi kolmasosaa vastaajista kertoi saaneensa ainakin jonkin verran apua käsiohjelman nuottikatkelmista. Monet totesivat osanneensa teemat niin hyvin, etteivät olisi tarvinneet nuotteja avuksi lainkaan.

Muita kommentteja käsiohjelmasta?

Odotin jännityksellä vastauksia tähän kysymykseen, koska tiesin laittaneeni käsiohjelman joitakin hiukan erikoisia tehtäviä. Yllätyksekseni vastaajien mielipiteet käsiohjel-

man kysymyksistä hajosivat aika lailla. Vastaajista neljä (lomakkeet A4, A12, C4 ja C7) kuvaili kysymyksiä ja havaintotehtäviä oudoiksi tai tyhmiksi:

”Tyhmiä kysymyksiä osa, esim. mistä ihmiset puhuvat? Pitäisikö mennä salakuuntelemaan?” (lomake C7).

Toisaalta osan mielestä (noin kahdeksan vastaajaa) tehtävät hassuine kysymyksineen olivat kivoja ja aktivoivia, ja monet kertoivat vastausten etsimisen olleen hauskaa:

”Käsiohjelma oli kätevä, rupesi oikeasti ajattelemaan kysymyksiä, joita en ole aikaisemmin miettinyt” (lomake A11).

”Mukava ajanviete väliajalla. Kysymykset jopa auttoivat minua keskittymään kuuntelemaan musiikkia lisää, jotta saisin ne vastaukset” (lomake C2).

Monet kokivat käsiohjelman tärkeäksi myös konsertin seuraamisen kannalta: ”Siitä sai hyvin selvää, että missä mennään, ja muistui mieleen niitä asioita” (lomake B1). Tulkitseen, että ”niillä asioilla” oppilas on tarkoittanut tunneilla käsiteltyjä asioita. Muutama vastaaja kommentoi käsiohjelmaa lyhyesti hyväksi, tarkaksi tai selkeäksi.

4. *Vieläkö muistat sinfonian teemoja? (rasti ruutuun: kyllä / en)*

Noin kolme kuukautta konsertin jälkeen 32:sta teemoja etukäteen opetelleesta vastaajasta 25 eli noin 78% muisti yhä teeman tai teemoja. Muutama kertoi tunnistavansa ja muistavansa melodiat, jos kuulee ne. Jotkut kirjoittivat hyräilevänsä melodioita edelleen silloin tällöin. Teemojen muistamista kyselyyn vastatessa saattoi tietenkin edesauttaa käsiohjelman heijastaminen valkokankaalle kyselyn alussa, vaikka takasivu nuottiesi-merkkeineen olikin näkyvissä hyvin lyhyen ajan.

5. *Verrattuna tavallisilla tunneilla opiskeltaviin kirjan tehtäviin, miltä tuntui opiskella konsertissa kuultavan sinfonian melodioita?*

Oppilaat vastasivat tähän kysymykseen omin sanoin. Olen koonnut vastauksista taulukon 2 yhdistelemällä erilaisia ilmaisuja, joiden tulkitsen tarkoittavan suunnilleen samaa.

TAULUKKO 2. Konsertissa kuultavien melodioiden opiskelun mielekkyys tavallisen tuntiopetuksen tehtäviin verrattuna.

sana/kuvaus	2j	3a	3j	yhteensä
ei mitään	2	-	-	2
kivaa/mukavaa/hauskaa	7	7	4	18
vaihtelua/erilaista	2	6	2	10
tylsää	1	-	-	1
hassua	1	-	-	1
ihan ok	-	2	-	2
samanlaista/tavallista	-	1	1	2
kehittävää	-	-	1	1
kauniimpaa/hienompaa	3	-	-	3

Kaksi valmistavilla tunneilla mukana ollutta oppilasta ei ollut vastannut tähän kysymykseen mitään (lomakkeet C8 ja B5), ja osa vastauksista oli hiukan vaikeaselkoisia. Kysymys kuulostaa omasta mielestäni hiukan hankalalta – voi olla, että oppilailla on ollut hankaluuksia ymmärtää, mitä olen tarkoittanut kysymyksellä. Lomakkeenlaatimisvaiheessa tämän asian muotoilu kysymykseksi tuntui erityisen vaikealta: monesta huonosta lauserakenteesta oli lopulta vain valittava kelvollisin.

6. Jos menisimme konserttiin uudestaan, toivoisitko samanlaista valmistautumista kuin syksyllä? (rasti ruutuun: kyllä / en)

Miksi?

TAULUKKO 3. Toivomuksena samanlainen valmistautuminen ennen mahdollista uutta konserttikäyntiä.

vastaus	2j	3a	3j	yhteensä
kyllä	8	10	6	24
ei	3	-	-	3
molemmat/ tyhjä/				
ei osaa sanoa	1	2	2	5

75 % vastaajista toivoi mahdolliselta uudelta konserttikäynniltä samantyyppistä valmistautumista kuin ennen tätä konserttia. Joukossa oli mukana myös oppilaita, jotka eivät itse olleet päässeet mukaan konserttiin (lomakkeet A7, A14, B5, B10 ja B11). Monet perustelivat mielipidettään omin sanoin, esimerkiksi:

”Oli kiva mennä kuuntelemaan yhtä hienoja kappaleita” (lomake A4).

”Pystyy seuraamaan paremmin konserttia” (lomake A7).

”Oli hyvä, että oltiin valmistauduttu jo aikaisemmin, sillä muuten olisi ollut vaikeampi kuunnella asioita. Ja yleensä konserteissa tulee väsyneeksi, mutta nyt kiinnitin koko ajan huomiota siihen, missä kohtaa ollaan menossa (lomake B1).

”Saisi enemmän irti konsertissa” (lomake B4).

”Jaksoi paremmin kuunnella, kun kappale oli ennestään tuttu” (lomake B6).

”Se on hyvää vaihtelua” (lomake B12).

”Koska silloin nauttisin enemmän konsertista enkä puhuisi kavereitten kanssa” (lomake C2).

”Tuntui upealta kun joku tuttu teema tai variaatio tuli ja tajusi, että siinä se nyt on!” (lomake C3).

”Oli kiva kuunnella, kun osasi laulaa pätkiä kappaleista” (lomake C4).

Alun perin ajattelin itse, että konserttiin valmistautuminen olisi ymmärrettävä nimenomaan teokseen tutustumisena. Mielenkiintoinen seikka, jota omasta näkökulmastani en ollut osannut ennakoida, tuli myös ilmi eräästä vastauksesta. Vastaaja ei toivonut samanlaista valmistautumista ennen uutta konserttikäyntiä ja perusteli mielipidettään sillä, että käytöstapoja kerrattiin hänen mielestään liikaakin ennen konserttia (lomake A9). Muina perusteluina kielteiselle kannalle esitettiin valmistautumisen kokeminen tylsäksi (lomake A2) sekä se, ettei vastaaja pidä klassisesta musiikista (lomake A1).

Kaksi oppilasta oli rastittanut molemmat vaihtoehdot. Toinen ei ollut kirjoittanut lainkaan perusteluita (lomake A12), mutta toisella oli selvä perustelu näkemykseensä: ”Toisaalta oli hyvä, että osasi jo kappaleita, mutta toisaalta olisi ollut kiva olla myös niin, ettei olisi tiennyt, mitä seuraavaksi tulee” (lomake C7).

7. Mitä konserttiin valmistautumisesta jäi mieleesi? Mikä esimerkiksi tuntui mukavalta tai oli ärsyttävää?

Tähän kysymykseen vastattiin kahdella tavalla. Suurin osa vastaajista kertoi heitä miellyttäneistä ja ärsyttäneistä asioista, jotkut taas luettelivat mieleen jääneitä asioita paljastamatta, olivatko kokeneet kyseiset asiat mukavina vai ärsyttävinä. Kuusi oppilasta ei ollut vastannut tähän mitään (lomakkeet A6, A7, B2, B3, B10 ja C8).

Lähes puolet oppilaista kertoivat konserttiin valmistautumisen laulamisineen, kuunteleminen ja nuotteihin tutustumisineen jääneen mieleen positiivisena kokemuksena – osan mielestä nimenomaan teokseen tutustumisen vuoksi. Toisaalta muutamaa vastaajaa oli ärsyttänyt joko teoksen kuunteleminen cd-levyltä (lomake B8) tai konserttia edeltänyt melodioihin tutustuminen ylipäättään (lomake A9).

Kahta oppilasta valmistautuminen harmitti, koska he eivät itse päässeet mukaan konserttiin ja pohjatyö tuntui siten menevän hukkaan (lomakkeet A14 ja B5). Myös käyttäytymisohjeet ärsyttivät muutamia vastaajia (lomakkeet B7 ja A14). Jotkut tosin huomauttivat, että käytöstopojen kertaaminen oli tarpeellista, ”koska kaikki eivät vältsisti tienneet” (lomake A9, myös B7). Kahta vastaajaa (lomakkeet A1 ja A2) ärsytti kaikki: ”Ei jäänyt mitään mieleen ja kaikki oli ärsyttävää” (lomake A2).

8. Mitä konserttikäynnistä jäi mieleesi? Mikä esimerkiksi tuntui mukavalta tai oli ärsyttävää?

Tähän kysymykseen vastattiin kuten edelliseenkin: joko vain luettelemalla mieleen jääneitä asioita tai ottamalla kantaa niiden hyviin tai huonoihin puoliin. Konsertissa mukana olleista kahdestakymmenestä kolmesta vastaajasta kaksi ei ollut vastannut kysymykseen mitään (lomakkeet A6 ja A12). Positiivisia asioita nimettiin seitsemässätoista vastauksessa, negatiivisia asioita yhdessätoista vastauksessa.

Kymmenkunta vastaajaa kertoi musiikin kuuntelemisen olleen mukavaa (lomakkeet A3, A4, A11, A13, B1, B4, B6, B9, C5 ja C6). Viiden oppilaan mielestä kuuntelun mu-

kavuutta lisäsi kappaleiden tai niiden osien tunteminen (lomakkeet A11, B8, B9, C5 ja C6).

”Teoksen kuunteleminen ’livenä’ tuntui myös mukavalta kun sen tunnisti ja sitä oli laulanut” (lomake B9).

”Mukava oli kuunnella tunnilla harjoiteltuja kohtia kappaleesta” (lomake C5)

”Musiikin kuuntelu ja soittajien seuraaminen oli mukavaa. Tykkään myös etsiä soittavan soittajan” (lomake A13).

”Konsertti oli todella hyvä ja mukava. Sitä oli kiva kuunnella ihan rauhassa, eikä tarvinnut koko ajan olla silmä tarkkana. Siinä rentoutui ja musiikki vei mukanaan. Se oli kivaa!” (lomake B1).

Teoksista, esityksestä, esittäjistä ja konsertista ylipäättään annettiin sekä kiittäviä (lomakkeet A4, A11, B1, B4 ja B6) että joitakin kriittisiä mutta asiallisia arvioita (lomakkeet B4 ja C6).

”En tykännyt alkupuolen pianosoolosta, eikä pianisti ollut hyvä. Mutta loppupuolisko oli sitäkin parempi, mutta ei vain siksi, että sitä oli käsitelty aiemmin” (lomake B4).

Muutamille vastaajille väliaika oli jäänyt parhaiten mieleen (lomakkeet A5, B12), ja eräs mainitsi keskellä konserttia salissa kaikuneen tekstiviestin merkkiäänä (lomake C1). Eniten oppilaita ärsyttivät huonot paikat, joilta ei nähnyt kunnolla lavalle (lomakkeet B1, B8, C4 ja C7), sekä konsertin myöhäinen ajankohta (lomakkeet A4 ja A5). Maininnan sai myös ruuhka esityksestä lähtiessä (lomake B12). Yhden vastaajan mielestä kaikki oli ollut ärsyttävää (lomake A2).

9. *Valitse sanat, jotka mielestäsi kuvaavat tuntiopetuksen ja tällaisen konserttikäynnin yhdistämisen mielekkyyttä. Voit valita useita vaihtoehtoja. (Rasti ruutuun)*

Taulukossa 4 on koottuna eri vastausvaihtoehtoihin kohdistuneiden valintojen lukumäärät ja sekä kunkin sanavaihtoehdon valinneiden oppilaiden prosenttiosuus koko vastaajajoukosta.

TAULUKKO 4. Tuntiopetuksen ja konserttikäynnin yhdistämisen mielekkyys.

sana	2j	3a	3j	yhteensä	%-osuus
<i>turhaa</i>	2	1	-	3	9 %
<i>mukavaa</i>	7	5	7	19	59 %
<i>vaihtelua</i>	10	9	7	26	81 %
<i>samantekevää</i>	2	2	-	4	13 %
<i>mielenkiintoista</i>	4	9	3	16	50 %
<i>ajanhukkaa</i>	2	1	-	3	9 %
<i>innostavaa</i>	-	6	3	9	28 %

Keksiessäni sanavaihtoehtoja tähän kysymykseen yritin löytää tasaisesti myönteisiä, kielteisiä ja neutraaleja sanoja kuvaamaan oppilaiden mahdollisia kokemuksia tuntiopetuksen ja konserttikäynnin yhdistämisestä. Se ei ollut helppoa, koska omilla sanavalinnoillani tulen helposti paljastaneeksi omia ennakko-odotuksiani. Sanalistan loppuun laitoin kaksi tyhjää kohtaa, joihin oppilaat saivat itse keksiä lisää sopivia sanoja. 2j-ryhmässä projektia kuvailtiin tyhmäksi, tylsäksi, lapselliseksi ja sivistäväksi. 3a-ryhmäläisten omia ilmaisuja olivat mm. opettava, sivistävä, piristävä ja hyvä idea. Lisäksi yksi vastaaja oli valinnut kaikki sanavaihtoehdot ja lisännyt vielä omansa: hauskaa ja tyhmää. 3j-ryhmässä projekti koettiin oppilaiden omin sanoin virkistäväksi, uudeksi, monipuoliseksi, kannattavaksi ja hyödylliseksi.

*10. Käytkö konserteissa usein kuuntelemassa taidemusiikkia (klassista musiikkia)?
Kuinka usein?*

Tässä ja seuraavissa kahdessa kysymyksessä käytän termiä ”taidemusiikki” tarkoittamaan lähinnä sitä, mitä ihmiset yleensä ymmärtävät ”klassisella musiikilla”. Olisi kenties ollut oppilasystävällisempää puhua palautelomakkeen yhteydessä vain klassisesta musiikista, koska se olisi varmastikin ollut heille tutuin ilmaisu.

Vastausten purkaminen olisi ollut huomattavasti helpompaa, jos olisin antanut oppilaille valittaviksi valmiita konsertissakäymisen aktiivisuutta kuvaavia vaihtoehtoja. En kuitenkaan halunnut valmiiden vaihtoehtojen kautta tarjota heille pienäkään mahdollisuut-

ta yrittää aavistella, minkälainen konserttiaktiivisuus voisi olla tulkittavissa suotavaksi tai riittäväksi, vaan halusin antaa oppilaiden kertoa taidemusiikkiharrastuksistaan täysin vapaasti. Osa vastasikin sanallisella kuvauksella kuten ”harvoin” tai ”silloin tällöin”, osa taas ilmoitti tarkemman aikavälin kuten ”kerran kuukaudessa” tai ”pari kertaa vuodessa”. Erilaisten vastaustapojen vuoksi tämän kysymyksen vastauksia on mahdotonta koota tiettyihin tarkkoihin konsertissakäyntiväleihin perustuviksi ryhmiksi, joten ryhmittelen vastaukset oppilaiden itse ilmoittamien näkemysten perusteella.

Noin kolmannes vastaajista ilmoitti, ettei käy klassisen musiikin konserteissa lainkaan tai juuri koskaan (lomakkeet A14, A7, A5, A3, B12, B11, B10, B2, B1, C6, C4). Eräs totesi huomanneensa projektimme myötä, että voisi käydä useamminkin (lomake B1). Reilu neljännes vastaajista kertoi käyvänsä konserteissa harvoin (lomakkeet A2, A6, A10, A11, A12, B6, B8, C5, C7), ja heistä ainoastaan yksi jatkoi tarkentamalla, että käy konserteissa noin kolme kertaa vuodessa (lomake C5). Jää siis täysin arvailujen varaan, minkälaista konserttikäyntitiheyttä muut tarkoittavat vastatessaan ”harvoin”. Vastaajien henkilökohtaiset näkemykset siitä, mitä ”harvoin” tarkoittaa, saattavat olla joko kohtalaisen samantyyppisiä keskenään tai hyvinkin erilaisia.

Loput 38 % oppilaista antoivat ymmärtää käyvänsä konserteissa. Muutama kertoi käyvänsä ”aina välillä” (lomake A13) tai ”silloin tällöin” (lomakkeet B9, C3). Yksi ilmoitti käyvänsä konserteissa ”kerran parissa vuodessa” (lomake B5) ja monet muutaman kerran vuodessa (lomakkeet B3, B7, C1, C3, C8). Aktiivisimmat harrastivat konsertteja noin kerran kuussa tai kahdessa (lomakkeet A4, A8 ja B7). Eräs oppilas kertoi käyneensä konserteissa edellisvuonna ”hyvin usein, koska äidillä oli kausikortti Finlandia-talolle” (lomake C2). Muutamat mainitsivat vuodenajan sekä tarjonnan vaikuttavan asiaan (lomakkeet B4, C1 ja C8).

Mielenkiintoista on mielestäni se, että ooppera mainittiin peräti viidessä vastauksessa (lomakkeet A2, A12, A13, B4 ja B9). Eräs vastaajista kirjoitti, että ”kuuluu yleissivistykseen tietää kaikkia kuuluisia oopperoita, baletteja yms. Niitä on kiva käydä katsomassa, kun esityksen aikana menee aina sellaiseen transsiin!” (lomake B4). Voisin kuvitella, että oopperassakävijöiden osuus olisi huomattavasti pienempi jossain toisessa vastaavaa ikäluokkaa edustavassa vastaajaryhmässä. Luulen, että oopperan suosioon tässä nimenomaisessa joukossa vaikuttaa esimerkiksi se, että useat Helsingin Konservatorion

oppilaista asuvat kohtalaisen lähellä Helsingin kantakaupunkia ja siten lähellä esimerkiksi Suomen Kansallisoopperaa.

11. Käytkö taidemusiikkikonserteissa (rasti ruutuun, mahdollista valita useita vaihtoehtoja)

yksin

perheenjäsenten/sukulaisten kanssa

ystävien kanssa

koulun/musiikkiopiston kanssa?

TAULUKKO 5. Seurueet, joiden kanssa vastaajat ilmoittivat käyvänsä taidemusiikkikonserteissa.

Konserttiseurue	2j	3a	3j	yhteensä
<i>yksin</i>	-	-	-	-
<i>perheenjäsenten/ sukulaisten kanssa</i>	11	9	7	27
<i>ystävien kanssa</i>	1	1	2	4
<i>koulun/musiikkiopiston kanssa</i>	6	5	3	14
yhteensä	18	15	12	45

Noin 84 % oppilaista vastasi käyvänsä konserteissa perheenjäsentensä tai sukulaistensa kanssa ja noin 44 % yhdisti konserteissa käymisen koulun tai musiikkiopiston toimintaan. Yksikään ei vastannut käyvänsä konserteissa yksin, mutta ystävien kanssa konsertteja kertoi harrastavansa noin 13 % vastaajista.

12. Kuunteletko taidemusiikkia vapaa-ajalla? Kerro kuunteluharrastuksestasi. Esim. minkälaisissa tilanteissa, kuinka paljon ja minkälaisia teoksia kuuntelet.

Noin 35 % oppilaista vastasi, ettei kuuntele klassista musiikkia ollenkaan tai juuri lainkaan. Sen sijaan muutamat ilmoittivat kuuntelevansa rockia (lomakkeet A10, A11 ja B3), heviä (lomake A10) tai musikaaleja (lomakkeet A3 ja C1). Viisi vastaajaa kertoi kuuntelevansa taidemusiikkia koulussa (lomakkeet A9, A10, A13, B11 ja C7), ja kaksi mainitsi oman soittonsa (lomakkeet A2 ja B7) sekä yksi orkesteriharrastuksen (lomake B11).

Muutamat kertoivat kuulevansa taidemusiikkia kotona, koska vanhemmat tai isosisarukset kuuntelevat sitä tai soittavat itse (lomakkeet A4, A5, A14 ja B7). Kahden kotona musiikki soi usein ruokailujen taustalla (lomakkeet A5 ja A14).

Monesta vastauksesta kävi ilmi taidemusiikin kuuntelemisen yhteys tietynlaiseen tilanteeseen tai tunnelmaan (lomake A6). Viisi vastaajaa kertoi kuuntelevansa sitä halutesaan rauhoittua tai rentoutua (lomakkeet A10, B1, B6, B11 ja C2) ja kaksi lukiessaan tai keskittyessään esimerkiksi kokeisiin valmistautumiseen (lomakkeet B9 ja C1).

Jotkut kertoivat kuuntelevansa erityisesti omalle instrumentilleen sävellettyä musiikkia – myös omia soittokappaleitaan sekä sellaisia kappaleita, joita haluaisivat soittaa (lomakkeet A11, B8 ja C3). Joistakin vastauksista näkyy oppilaiden ilmeinen harrastuneisuus klassisen musiikin suhteen: he kertoivat pitävänsä erityisesti juuri taidemusiikista tai kuuntelevansa nimenomaan sitä (edellisten lisäksi esimerkiksi lomakkeet A12, A13, C3 ja C8).

Noin neljännes vastaajista kertoi myös suosikkisäveltäjistään ja -teoksistaan. Säveltäjistä kolmeen mainintaan ylsivät Bach (oletettavasti Johann Sebastian), Beethoven ja Vivaldi. Mozart mainittiin kaksi kertaa ja Sibelius kerran. Suosikkiteoksista nimettiin Vivaldin vuodenajat sekä Bolero – otaksuisin vastaajan tarkoittaneen Ravelin teosta. Molemmat musikaalien kuuntelijat mainitsivat suosikkinaan (Andrew Lloyd Webberin) Oopperan kummituksen.

5.4 Palautteen analysointia

Palautekysely tuotti melko mukavasti materiaalia projektin onnistumisen ja tarpeellisuuden arviointiin sekä oppilaiden konserttikokemusten tutkiskeluun. Kysely toteutuk-

sessä itseäni harmittaa erityisesti kolmen kuukauden aika konserttikäynnin ja palautteenkeruun välillä sekä jotkut lomakkeen heikkoudet kuten muutamat ontuvat kysymyksenasettelut ja iän kysymisen unohtuminen. Jos vastaajien tarkat iät olisivat tiedossa, voisi vastauksia yrittää verrata niihin. Kyselyä teettäessäni olin huolestunut myös siitä, että kaikesta pohdiskelustani huolimatta kysymyslomake paljastaisi vastausodotuksiani liian selvästi ja että oppilaat saattaisivat kaunistella mielipiteitään minua miellyttääkseen. Toivon ja haluaisin uskoa, että lukuisat odotusteni mukaiset vastaukset todella edustavat kyseisten oppilaiden vilpittömiä mielipiteitä. Ilokseni vastausten joukossa oli paljon myös toisenlaisia, kriittisiä kannanottoja: sekä oikein asiallisia ja hyvin perusteltuja että selkeästi mielenosoituksellisia. Omalta kannaltani on hiukan harmillista, että jotkut oppilaista suhtautuivat kyselyyn laiskasti tai välinpitämättömästi jättäen vastamatta osaan kysymyksistä. Suurin osa on kuitenkin vastannut myös avokysymyksiin ainakin yhdellä sanalla, ja mukana on muutamia pitkiäkin vastauksia, jotka riittävän kirjoitustilan puutteessa kiertelevät ympäri lomakkeen reunoja. Vastauksissa ei ilmennyt juurikaan eroja ryhmien välillä.

Edellä kävin oppilaiden vastauksia läpi kysymys kysymykseltä. Tämän alaluvun yhteydessä pohdiskelen niistä nousevia asioita, kuten esimerkiksi palautetta, joka kohdistuu nimenomaan opetukseen. Pyrin irtautumaan yksittäisistä kysymyksistä ja lukemaan lomakkeita kokonaisuuksina. Siten pääsen erittelemään myös joitakin vastauslomakkeista tulkittavissa olevia vastaajatyyppejä.

5.4.1 Vastaajien rooleja ja tyyppejä

Lukiessani vastauslomakkeita yksittäisinä kokonaisuuksina koin joidenkin niistä paljastavan ikään kuin erilaisia vastaajatyyppejä tai -rooleja. Erityisesti mieleeni nousivat kiltit ja tunnolliset oppilaat, jotka saattavat vastauksillaan pyrkiä miellyttämään opettajaa, sekä toisaalta toisen ääripään mielenosoitukselliset joka asian vastustajat. Samalla heräsi kysymys näiden roolien aitoudesta: ovatko oppilaat todella olleet rehellisiä itselleen vastatessaan kysymyksiin, vai onko jokin ulkoapäin tuleva asia kenties vaikuttanut heidän vastauksiinsa.

Palautekyselyyn vastattiin nimettömästi, enkä vastauksia lukiessani ole erityisesti pyrkinyt tutkiskelemaan lomakkeita siten, että tunnistaisin oppilaat niistä. Ryhmien opetta-

jana tunnistan kuitenkin helposti joitakin oppilaita vastausten perusteella. Esimerkiksi kahdesta 2j-ryhmän vastaajasta, joille jonkinlainen protestimieli tuntuu jääneen päälle, en usko voivani erehtyä (lomakkeet A1 ja A2). Muistan näiden kaverusten istuneen vierekkään myös palautekyselyyn vastatessaan, ja se on helposti havaittavissa heidän vastauksistaan. Sanavalinnat ovat identtisiä lähes joka kysymyksessä ja palaute kauttaaltaan kielteistä. Näiden oppilaiden kanssa minulla oli koko lukuvuoden ajan jonkin verran erimielisyyksiä erilaisista asioista, joten mieleen tulee, että negatiivinen palaute saattoi olla näihin konflikteihin tai osittain jopa ikään liittyvä protesti opettajaa vastaan. Toisaalta kielteiset näkemykset saattoivat tietenkin olla aivan aitoja ja perusteltavissa olevia mielipiteitä. Toinen näistä oppilaista oli mukana myös konserttikäynnillä, ja oimien havaintojeni perusteella tulkitsin hänen viihtyvän siellä ihan hyvin ja nauttivan musiikista. Käyttäytymisessäkään ei ollut moitteen sijaa, päinvastoin: tullessani konsertti-ilta Finlandia-talolle kyseinen oppilas seisoi ulkona täysin oma-aloitteisesti avaamassa ovia paikalle saapuvalla konserttiyleisölle. Haluamatta vähätellä hänen antamaansa palautetta toivon itsekseni, ettei hänen kokemuksensa ainakaan konsertista oikeasti olisi ollut aivan niin huono kuin vastaukset antavat ymmärtää.

Vastausten joukossa on myös useita lomakkeita, joissa taas yleissävy on kauttaaltaan hyvin positiivinen (mm. lomakkeet A13, B1, B4, B6, B9, B11, C3 ja C5). Tämä kritiikittömän myönteisyys herätti huomioni ja sai miettimään sen mahdollisia syitä. En ole voinut olla pohtimatta, voisiko tässä joukossa mahdollisesti olla mukana sellaisia hyvin kilttejä ja tunnollisia oppilaita, jotka ehkä tiedostamattaankin pyrkivät miellyttämään opettajaa ja vastaamaan, kuten kuvittelevat kysyjän haluavan. En kuitenkaan halua vähätellä sitä mahdollisuutta, että näitä vastaajia ei oikeasti ärsyttänyt mikään, ja että he ovat aivan aidosti pitäneet – jotkut suorastaan innostuneet – konsertista ja kaikesta siihen liittyvästä, mitä teimme. Osa heistä vaikuttaakin itse asiassa aktiivisilta taidemusiikin harrastajilta tai muuten kiinnostuneilta.

5.4.2 Opetusta koskevaa palautetta

Konserttikäyntiprojektia koskevien mielipiteiden lisäksi oppilaiden vastauksista nousi esiin mielenkiintoista opetukseen, oppikirjaan ja opetustapoihini yleisesti kohdistunutta palautetta. Kysymyksissä 5-7 ja 9 vastaajien tehtävänä oli jossain määrin verrata projektin aikana saamaansa opetusta tavanomaiseen opetukseen. Näiden kysymysten vastauk-

set kertovat oppilaiden ajatuksia musiikin perusteiden tunteista, opiskelusta ja opetuksesta. Konsertin ja palautekyselyn väliin jääneellä kolmen kuukauden ajanjaksolla oli varmasti vaikutuksensa opetusta koskevaan palautteeseen: helmikuuhun mennessä uusillakin oppilaillani oli jo enemmän kokemusta kyseisen kurssin sisällöstä ja opiskelusta, minusta opettajana, opetustavoistani, oppimateriaalista ja tehtävistä. Toisaalta voi miettiä, kuinka tarkasti oppilaat enää muistivat ennen konserttia tunneilla tehtyjä asioita.

84 % vastaajista antaa jossain kohdassa vastauslomakettaan ymmärtää konserttikäyntiprojektin tuoneen vaihtelua tavanomaiseen opiskeluun. Heistä valtaosa kuvaili kokemusta lisäksi jollakin myönteisellä adjektiivilla tai muulla ilmaisulla. Vastauksista ei aina käy täysin selvästi ilmi, tarkoittavatko oppilaat tällä pelkkää konserttikäyntiä, sitä edeltänyttä opetusta vaiko projektia kokonaisuutena. Varsin ilmeistä kuitenkin on, että projektiin liittyvä vaihtelutunne on ollut tervetullutta. Opettajan näkökulmasta se on hienoa – yksi projektin tavoitteista näyttää toteutuneen melko hyvin. Muutamat oppilaat mainitsivat konserttia edeltäneiden tuntien olleen erilaisia kuin yleensä. Valitettavasti he eivät kertoneet tarkemmin, kuinka erilaisuus ilmeni. Ainoastaan yksi vastaaja kertoi pohjatyötuntien olleen tavallista leppoisampia (lomake A4). Toisen mukaan taas konserttikappaleita laulettiin enemmän kuin tehtäviä yleensä (lomake C7).

Edellä esitettyjen erittelemättömien näkemysten lisäksi vastausten joukossa on myös yksityiskohtaisempia kannanottoja opetukseen liittyvistä asioista. Suoraa palautetta annettiin esimerkiksi melodiadiktaateista, niin sanotusta valmistetusta ohjelmistosta sekä opetusmateriaalista.

Joitakin Dvořákin sinfonian teemoja käsiteltiin konserttia edeltäneillä tunneilla kirjoittamalla melodia kuuntelun perusteella korvakuulolta nuottiviivastolle. Muuan 3j-ryhmän oppilas toi palautteessaan esiin, ettei erityisesti pidä melodiadiktaateista (lomake C1). Oman kokemukseni mukaan ne eivät kuulu musiikin perusteiden tuntien suosituimpiin tehtävätyyppeihin, eli tämänkaltaista palautetta olisi hyvinkin saattanut tulla enemmänkin, mikäli useammat oppilaat olisivat hoksanneet mahdollisuutensa tuoda julki ajatuksiaan säveltapailun opiskelusta. Toisaalta olen huomannut, ettei opettajan koskaan pitäisi takertua tällaisiin piintyneisiin kuvitelmiinsa oppilaiden ajattelusta, sillä nämä luulot saattavat olla vääriä ja heijastua opetukseen aiheuttaen vain enemmän vahinkoa ja kielteisiä asenteita. Löytyyhän opetusryhmistä yleensä aina niitäkin, jotka ovat aidosti innostuneita kaikenlaisista musiikkiin liittyvistä tehtävistä, eikä heidän

kiinnostustaan pitäisi väheksyä. Tässäkin tapauksessa melodiadiktaateista esitettiin palautteen yhteydessä myös täysin vastakkainen mielipide: ”Minusta on melkein aina hauskaa kirjoittaa lauluja vihkoon” (lomake A4).

Kolmas melodiadiktaatteihin kohdistunut kannanotto tuli myös 2j-ryhmästä ja koski kirjoitettavan melodian esitystapaa. Kyseisen ryhmän konserttiinvalmistautumistyöhön kuului vain yksi melodiadiktaatti. Soitin katkelmaa oppilaille useita kertoja cd-levyltä ja välillä lauloin sitä itse sekä laulatin melodiaa oppilailla. Eräs oppilas korosti palautteessaan kaksikin kertaa, että melodiadiktaatin tekeminen olisi helpompaa, jos melodia soitettaisiin pianolla eikä laulettaisi (lomake A12). Oppilaan näkemyksen taustalla saattoi olla esimerkiksi hänen mahdollinen oma pianistiutensa – siinä tapauksessa pianon sointi oli hänelle varmastikin tutuin ja siten helpoin kirjoittaa – tai aikaisemmat säveltapailuopinnot, joissa diktaattit oli ehkä totuttu kirjoittamaan pianolla soitettuina. Tietenkin on mahdollista, että olin itse laulanut epätarkasti, tai että oppilas oli ainakin kokenut niin.

Laulatan diktaattimelodioita yleensä oppilailla ja laulan paljon itse, koska samalla pysyn kiertelemään luokassa auttamassa oppilaita nuotinnuksessa ilman, että minun tarvitsisi säännätä vähän väliä pianon luo. Timo von Creutlein perustelee opettajan laulamisen merkitystä säveltapailuopetuksessa sillä, että tarkasti intonoitu opettajan laulaen antama malli säveltasojen paikoista on sävelpuhtauden kannalta tasavireistä pianoa parempi (Creutlein 1994, 11; Creutlein & Árpád 1992, 11). Creutlein huomauttaa myös, että malliksi laulavan opettajan on oltava erityisen huolellinen rytminkäsittelyn sekä oman intonaationsa suhteen (Creutlein 1994, 8).

Nähdäkseni tämän oppilaan kommentti oli suunnattu opetukseeni yleisesti, ei ainoastaan kyseiseen diktaattiin. Konserttikäynnin ja palautteen väliin jääneen pitkän jakson aikana oppilas oli saattanut tuskastua muihinkin melodiadiktaatteihin lukuisia kertoja ja päästä sitten vasta palautekyselyssä purkamaan mieltään konserttiin valmistautumisen varjolla. Tämä palaute oli minulle hyvä muistutus siitä, että kirjoitettavat melodiat on syytä toteuttaa monipuolisesti eri äänilähteitä käyttäen. Laulun ja levyjen kuuntelun lisäksi olisi varmasti hyvä istahtaa toisinaan myös pianon ääreen melodiaa soittamaan.

Valmistetulla ohjelmistolla tarkoitetaan kurssin ohjelmistosta valittuja sävelmiä tai muita säveltapailutehtäviä, jotka oppilaat valmistavat loppukokeeseen harjoittelemalla niitä

tunneilla yhdessä koko ryhmän kanssa sekä itsenäisesti kotona (Creutlein 1996, 83; Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry 2005). Myös konserttikäyntiprojektiin osallistuneilla ryhmilläni oli tällainen laulukoe sekä syys- että kevätlukukauden lopussa. Koska Dvořákin sinfonian katkelmia oli konsertin takia laulettu tunneilla paljon ja oppilaat tuntuivat osaavan ne hyvin, otin joka ryhmän valmistettuun ohjelmistoon mukaan ainakin osan melodioista.

Eräs 3j-ryhmän oppilas kommentoi palautteessaan konserttia varten opeteltujen melodioiden ja valmistetun ohjelmiston päällekkäisyyttä: ”Mukavaa oli se että samat laulut tuli kokeeseen ja osasin kaikki laulut paitsi yhden biisin (yleensä puoliakaan en ole osannut). Mukavaa oli se ettei opiskele vain biisejä jotta pärjäisi kokeissa” (lomake C2). Ilahtuneena tulkitsen, että tieto opiskeltavien katkelmien yhteydestä tulevaan konserttikäyntiin sekä toivottavasti myös nimenomaan itse konsertti oli hänen kohdallaan lisännyt harjoittelumotivaatiota ja musiikin opettelu tunneilla oli tuntunut tavallista mielekkäämmältä.

Tavanomaisen opetuksen tehtäviin ja oppikirjaan kohdistui jonkin verran kritiikkiä. Konserttiin valmistautuminen koettiin mukavammaksi kuin tavanomaiset tehtävät, joita muutamit vastaajat pitivät tylsinä ja tasapaksuina. Erityisesti 2j-ryhmän oppilaat olivat ilahtuneita vaihtelusta säveltapailuohjelmistossaan. 2-tason oppikirjan säveltapailuohjelmisto koostuu nimensä mukaisesti suomalaisista laulusävelmistä (Creutlein 1994), joista oppilaat eivät aina ole erityisen innostuneita.

5.5 Vanhemmilta saatu palaute

Olisin mielelläni kerännyt palautetta myös oppilaiden vanhemmilta ja harkitsinkin hetken aikaa palautekyselyn lähettämistä koteihin. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, koska arvelin, että useimmat vanhemmat tuskin olisivat tienneet tarjoakaan esimerkiksi tunneilla tehdystä työstä, jolloin koko projektin arviointi olisi ollut heille vaikeaa. Kysely olisi ehkä kannattanut kohdistaa konsertissa mukana olleille vanhemmille. Jälkikäteen ajatellen olisi varmaankin ollut viisasta laatia heille kyselylomake täytettäväksi heti konsertin päätyttyä.

Keskustelin konsertissa ja sen jälkeen joidenkin mukana olleiden sekä lapsiaan hake-
maan tulleiden vanhempien kanssa. Kaikki, joiden kanssa puhuin, vaikuttivat oikein
tyytyväisiltä konsertti-iltaamme. Minulta kyseltiin, onko tämä jonkinlainen vuosittainen
perinne, ja toivottiin samantyyppisiä projekteja jatkossa. ”Juuri tällaistahan musiikki-
kasvatuksen pitäisi olla”, totesi eräskin vanhempi. Kenelläkään keskustelukumppaneis-
tani ei tuntunut olevan valittamista.

6 Pohdintaa

6.1 Projektin arviointia

Kaikenlaisten projektien jälkeen niiden suunnittelijoilla ja toteuttajilla on tapana pysähtyä miettimään, missä onnistuttiin ja mitä oltaisiin voitu tehdä toisin. Samoja kysymyksiä pohtimaan ajauduin itsekin konserttikäyntiprojektini jälkeen ja tietysti suurelta osin jo sen aikana havaitessani onnistumisia ja epäkohtia. Omien arvioideni tukena minulla on tässä jälkipyykissä ollut palautekysely, jonka vastauksista olen voinut lukea ja tulkita oppilaiden mielipiteitä myös projektin onnistumisesta. Projektia arvioidessani olen huomannut jakavani sen mielessäni kahtia: ensinnäkin toiminnalliseen tasoon, joka sisältää käytännön järjestelyihin liittyviä asioita kuten tiedotuksen, yhteydenpidon ja yleisen tilanteenhallinnan, ja toisaalta sisällölliseen tasoon, jonka puitteissa arvioin projektin onnistumista muuan muassa sille asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

Kaikkia työvaiheita yhdistäviä piirteitä olivat suunnittelun venyminen sekä kiire toteutusvaiheessa. Harkitsin jokaista yksityiskohtaa kauan osaamatta oikein tarttua toimeen, ja lopulta toteutuksen kanssa tulikin aina kiire, oli kyse sitten opetuksen suunnittelusta ja materiaalin valmistamisesta, käsiohjelmista tai palautekyselyn järjestämisestä. Projektin toteutuksen aikoihin myös omat opintoni työllistivät minut varsin tehokkaasti. Ristiriita omien tavoitteiden ja ajan rajallisuuden välillä oli yleensä sovittamaton – niin-
pä tämänkin työn kanssa oli usein pakko tyytyä kompromisseihin.

Aikatauluongelmista huolimatta projektimme toteutui mielestäni pääpiirteiltään melko hyvin. Sain toteutettua valmistavaa opetusta ennen konserttia ja retkelle osallistui 26 oppilasta, joista valtaosa tuntui nauttineen konsertista. ”No ensimmäistä kertaa en meinannut nukahtaa konsertissa. Se oli mielestäni hieno asia!” totesi osuvasti eräs 3a-ryhmän oppilas (lomake B7). Toiminnallisella tasolla ei ilmennyt vakavia epäonnistumisia tai vastoinikäymisiä, vaan käytännön järjestelyt toimivat pitkälti juuri niin kuin oli tarkoituskin. Mieleeni ei ole oikeastaan tullut juurikaan asioita, jotka olisi pitänyt toteuttaa aivan toisin. Käytännön järjestelyihin liittyvissä asioissa oppilaita tuntuivat ärsyttäneen eniten konsertin myöhäinen ajankohta (klo 19), sekä joidenkin oppilaiden istumapaikat, joilta ei nähnyt kunnolla lavalle. Sinfoniakonsertit järjestetään yleensä iltaisin, joten ajankohtaan en olisi juuri pystynyt vaikuttamaan, mutta tulevia konserttikäyntejä

valmistellessani muistan tästä projektista viisastuneena kiinnittää jo etukäteen enemmän huomiota paikkojen sijaintiin salissa. Kurinpidollisia ongelmia ei konserttiretkellämme ollut – olihan mukana lukuisia vanhempiaakin sitä varmistamassa – mutta oivalsin, että suuren oppilasryhmän kanssa saattaisi myös joissakin tilanteissa olla tarpeen jopa hiukan suunnitella istumajärjestystä etukäteen.

Itseäni jäi hiukan harmittamaan kahden oppilaan ilmoittamatta jäänyt poissaolo konsertista. Toisaalta koen siinä asiassa tehneeni kaiken voitavani: olinhan puhunut oppilaille monta kertaa siitä, ettei konserttikäynniltä pitäisi jäädä pois aivan vähäisen syyn takia, ja että esimerkiksi sairastumisesta johtuvasta yllättävästäkin poissaolosta pitäisi ehdottomasti ilmoittaa, jotta heitä ei odotettaisi turhaan eikä lippuja jäisi käyttämättä. Tästä opin sen, että konserttikäynnillä ja muilla retkillä opettajalla on tietenkin oltava mukanaan lista oppilaiden ja kotiväen puhelinnumeroista kaikenlaisten yllättävien tilanteiden varalta.

Palautekyselyn osalta suurin epäkohta oli pitkähkö ajanjakso konserttikäynnin ja kyselyn välissä – kävimme konsertissa marraskuussa ja kyselyyn vastattiin helmikuussa. Se olisi tietenkin ollut hyvä toteuttaa heti konserttia seuranneiden muutaman viikon aikana, jolloin konserttikäynti sekä valmistava opetus olisivat olleet oppilailla tuoreessa muistissa. Lisäksi lomakkeessa oli tiettyjä heikkouksia: kysymyksenasettelu ontui joissakin kohdissa ja kyselyssä olisi pitänyt kysyä vastaajien ikää. Suunnittelemalla palautteenkeruun jo ennen konserttia olisin voinut saada enemmän ja eritellympää palautetta myös konsertissa mukanaolleilta oppilaiden vanhemmilta. Palautekyselyn vastausten analysoinnissa hiukan ongelmallista on se, että ryhmien opettajan ominaisuudessa tulkitsem itse oppilaideni antamaa palautetta omasta opetuksestani. Täysin objektiivinen palautteen analysointi ei siten ole mahdollista, koska oma työskentelyni on vaikuttanut vastauksiin ja omat käsitykseni esimerkiksi opetuksestani, ryhmistä ja oppilaista vaikuttavat edelleen siihen, miten luen ja tulkitsem vastauksia. Palautetta tutkiessani olen toki pyrkinyt mahdollisimman objektiiviseen suhtautumiseen.

Konserttia edeltänyt valmistava opetus toteutui sekä määrältään että laadultaan kovin vaihtelevasti eri opetusryhmissä (ks. luku 4.2.2). 2 jatkava -ryhmän kanssa sinfoniaan tutustuminen jäi niin valitettavan vähäiseksi, että ennen palautekyselyä harkitsin kyseisen ryhmän pudottamista projektin loppuosasta. Ajattelin, että heidän kohdallaan vähäinen valmistautumisen määrä ei riittäisi vastaamaan peruskysymykseeni eli siihen, onko

teokseen etukäteen tutustumisella vaikutusta kuuntelukokemukseen konsertissa. Päätin kuitenkin pitää 2j-ryhmän mukana loppuun asti, koska myös heidän konserttikäyntiprojektissaan toteutui monia muita projektille etukäteen asettamiani tavoitteita (ks. luku 1) ja koin tämänkin ryhmän oppilaiden palautteen tärkeäksi.

Jokaisen ryhmän kanssa olisi ollut mukavaa perehtyä Dvořákin 9. sinfoniaan paljon enemmän kuin mihin lopulta pystyimme. Teoksen avulla olisi voinut opettaa monia muitakin mielenkiintoisia ja tärkeitä asioita ja tutustua perusteellisemmin hienoon musiikkiin. Toisaalta olen tyytyväinen etenkin 3j-ryhmän kanssa tehtyyn tutustumistyöhön, koska uskon oppilaiden saaneen sen myötä teoksesta ehyemmän kokonaiskuvan ja enemmän irti musiikista.

Oppilaiden mielipiteet valmistautumistyöstä olivat enimmäkseen oikein myönteisiä. Monet ilmaisivat jossakin kohdassa vastauslomaketta teokseen tutustumisen laulamalla, kuuntelemalla ja nuotteja tutkimalla olleen mukavaa, osan mielestä mielenkiintoista ja hyödyllistäkin. 75 % vastaajista toivoi samantyyppistä valmistautumista ennen mahdollista uutta konserttikäyntiä. Positiivista suhtautumista valmistavaan opetukseen lisäsi uskoakseni myös se, että sekä konserttia edeltänyt opetus että tietysti itse konserttikäynti koettiin vaihteluna tavalliselle opetukselle ja tunneille. Yksittäisiä kielteisiä kannanottoja tuli joistakin valmistavan opetuksen työtavoista sekä jonkin verran käyttäytymisohjeiden kertaamisen perusteellisuudesta. Useimmat käyttäytymissääntöihin liittyvät huomautukset tulivat 2j-ryhmän oppilailta. Se ei ole ihme, sillä ryhmän muutamien oppilaiden levottomuuden takia asiaan kiinnitettiin heidän kanssaan erityisesti huomiota. Opetuksen tämän osa-alueen tuloksen eli moitteettoman konserttikäyttämisen perusteella voisin tietysti opettajan näkökulmasta todeta valmistautumisen onnistuneen mainiosti tältä osin. Toisaalta voi olla, että hyvä käytös olisi ollut kaikille itsestäänselvää ilman valmistavaa opetustakin.

Sisällöllisellä tasolla tarkastelen siis projektin onnistumista sille etukäteen asetettujen tavoitteiden (ks. luku 1) toteutumisen näkökulmasta. Osa tavoitteista oli luonteeltaan sellaisia, että yleisellä tasolla ne toteutuivat automaattisesti projektin aikana, mutta olisivat hankalasti mitattavia tai todennettavia yksilökohtaisella tasolla. Esimerkiksi ammattilaisiesikuvien tarjoaminen toteutui sellaisenaan kaikkien niiden oppilaiden kohdalla, jotka olivat mukana konsertissa. Muutamat mainitsivatkin palautteessa, että konsertissa oli ollut mukavaa nimenomaan teosten kuuntelu ammattilaismuusikoiden esittä-

mänä. Kokonaan toinen asia on se, minkälainen vaikutus ammattilaisten esityksen seuraamisella oli oppilaisiin, esimerkiksi motivoiko se oppilaita heidän omissa musiikkiharrastuksissaan. Siihen en kuitenkaan ole tämän työn puitteissa paneutunut.

Palautteen perusteella näyttäisi siltä, että erityisen hyvin toteutui opetuksen elävöittäminen konserttikäyntiprojektin avulla. Oppilaista 84 % ilmoitti nimittäin kokeneensa konserttikäynnin ja/tai siihen valmistautumisen vaihteluna tavalliselle opetukselle. Monet liittivät ”vaihteluun” jonkin positiivissävyisen adjektiivin kuten ”mukava” tai ”virkistävä”. 3-tason ryhmissä onnistui melko hyvin myös laajempaan teoskokonaisuuteen tutustuminen irrallisten katkelmien sijasta. 2j-ryhmässä valmistautumisemme sen sijaan jäi, kuten todettu, kauas sinfoniasta kokonaisuutena.

Monet oppilaista tutustuivat Dvořákin sinfoniaan hyvin ja tuntuivat innostuneen siitä. Siitä kertoo mielestäni myös se, että valmistavaan opetukseen osallistuneista oppilaista 78 % muisti sinfonian teeman tai teemoja vielä kolmen kuukauden jälkeenkin. Palautteessa muutamat oppilaat kirjoittivat pitävänsä teoksesta muun muassa siksi, että se on hieno ja mahtipontinen. Eräs, joka ilmoitti, ettei muuten kuuntele paljon taidemusiikkia, kertoi lainanneensa kyseisen levyn kirjastosta voidakseen kuunnella sinfoniaa kotona. Jo ennen konserttia minua ilahdutti myös 3j-ryhmän oppilas, joka ensimmäisen pohjatyöviikon jälkeen tuli toiselle valmistavalle tunnille ja kertoi kuulleen ”sen kappaaleen” radiosta. Toivoisin, että tämän positiivisen kokemuksen myötä mahdollisimman moni olisi innostunut kuuntelemaan taidemusiikkia muutenkin, ja kenties myös kynnys mennä konserttiin olisi hiukan madaltunut.

6.2 Työn tuloksia

Perehtyminen konserttikäyntiin opetuksen työtapana sekä konserttikäynnin järjestäminen oppilailta saatuine palautteineen vahvisti käsitystäni, että retket elävän musiikin tilaisuuksiin ovat tärkeitä ja tarpeellisia. Opetussuunnitelmiin kirjatun kuuntelukasvatuksen toteuttamisessa on äänitteiden kuunteluun perustuvan työskentelyn lisäksi hyvä silloin tällöin tarjota oppilaille myös aitoja konserttikokemuksia. Niiden avulla heitä totutetaan musiikkitilaisuuksissa käymiseen ja rohkaistaan omaehtoiseen konserttiharrastukseen. Omille oppilailleni tekemäni kyselyn perusteella näyttäisi siltä, että ilman

tällaisia ohjatun musiikkiharrastuksen puitteissa tehtäviä retkiä monet heistä eivät juuri koskaan tulisi käyneeksi taidemusiikkikonserteissa kuulemassa eläviä musiikkiesityksiä.

Konsertissa mukana olleista 23 oppilaasta noin 65 % antoi palautteessa ymmärtää, että etukäteisvalmistautumisella oli vaikutusta konserttikokemukseen joko kuuntelua helpottavana tai sen mielekkyyttä lisäävänä tekijänä. Mielestäni määrä on kohtalaisen suuri siihen nähden, että he ovat kirjoittaneet sen oma-aloitteisesti, omin sanoin. Lisäksi kolmannes niistä yhdeksästä, jotka eivät olleet osallistuneet varsinaiselle konserttikäynnille, toivoi mahdolliselta uudelta konserttikäynniltä samantyyppistä valmistautumista, koska uskoi sillä olevan vaikutusta konserttikokemukseen. On vaikeaa arvioida, kuinka paljon ja kuinka myönteistä palautetta oppilailta olisi pitänyt tulla, jotta sen voisi yksiselitteisesti tulkita siten, että teokseen etukäteen tutustumisella on positiivinen vaikutus kuuntelukokemukseen konsertissa. Aika monen oppilaan kohdalla tämä ennakkoletukseni tuntuu kuitenkin toteutuneen. Minulle tämä projekti palautekyselyineen osoitti niin monen oppilaan hyötynneen valmistavasta opetuksesta, että jatkan hyvillä mielin kyseisen työskentelytavan käyttämistä opetuksessani tulevaisuudessakin.

Harjoitellessani projektin avulla konserttikäynnin järjestämistä tulin tutustuneeksi käytännön järjestelyiden työvaiheisiin sekä moniin tärkeisiin seikkoihin kuten tiedottamisen tapaan ja vastuukysymyksiin, jotka opettajan on hyvä huomioda oppilaitoksen ulkopuolelle suuntautuvia retkiä järjestäessään. Kaikki nämä asiat olen nyt kirjoittanut auki oppinnäytteessäni, josta saattaisikin mahdollisesti olla apua muille uusille ja epävarmoille retkien järjestämistä suunnitteleville opettajille.

Yrittäessäni selvittää musiikkioppilaitoksen opettajan vastuita, velvollisuuksia ja oikeuksia kävi kuitenkin ilmi, että vastuuhjeistaminen on melko puutteellista. Valtakunnallisia ohjeita ei ole olemassa, vaan ohjeistamisen pitäisi tapahtua kunta- ja oppilaitoskohtaisesti. Käytännössä vastauksia vastuuta koskeviin kysymyksiin voi olla vaikea löytää. Mielestäni tarve jatkotutkimukselle ja kehitystyölle on tässä asiassa aivan ilmeinen.

Työn konkreettisia tuloksia edustavat konserttia edeltävää opetusta varten nuotinnusohjelman avulla työstämäni nuottiesimerkit Dvořákin 9. sinfonian teemoista. Näitä opetusmateriaaliksi soveltuvia tehtäväsivuja ei ole kuin kaksi, mutta olen nähnyt vaivaa niiden valmistamisessa. Kerran kirjoitettua nuottimateriaalia voin jatkossa käyttää ope-

tuksessa joko sellaisenaan tai muokata sitä edelleen tarpeiden mukaan. Opinnäytetyöni myötä nämä nuottiesimerkit ovat vapaasti myös muiden käytettävissä.

Tämä opinnäytetyö on pitkälti raportti siitä, kuinka aloittelevana opettajana tutustun konserttikäyntiin oman opetusaineeni työmuotona ja opettelen sen järjestämistä. Siksi pidän tärkeinä tuloksina myös itselleni työn tekemisen myötä kertyneitä tietoja, taitoja ja kokemusta sekä oman ammattitaitoni kasvamista. Olen tietenkin oppinut paljon konserttikäynneistä ja niiden järjestämisestä. Toteutunut konserttikäyntiprojekti rohkaisi minua kokeilemaan uutta ja testaamaan omia ajatuksiani opetustyössä. Palautekysely auttoi kuulemaan myös oppilaiden näkemyksiä, ja koin jopa saaneeni heihin aivan uudenlaisen kontaktin lopuksi lukuvuotta. Jatkossa voisin kysellä oppilaitteni ajatuksia aktiivisemmin ilman, että palautteen tarvitsisi liittyä mihinkään erityiseen projektiin. Valmistavaa opetusta suunnitellessani olen lisäksi tutustunut Dvořákin 9. sinfoniaan entistä perusteellisemmin ja päässyt harjoittelemaan opetusmateriaalin valmistamista. Sen myötä olen harjaantunut nuotinnusohjelman käyttämisessä. Erityisesti työn kirjoitusvaihe on toki parantanut myös tekstinkäsittelytaitojani.

6.3 Opinnäytetyön tekemisestä

Opinnäytetyön aloittaminen tuntui aluksi mahdottomalta tehtävältä, koska en oikein ymmärtänyt, minkälaista työtä minulta odotettiin. Opintojeni ensimmäisinä vuosina ajatus tulevasta opinnäytteestä ahdisti, koska koin, ettei minulla ollut valmiuksia akateemistyylliseen tutkimukseen. Vasta tajuttuani, että tieteellisen tutkimuksen sijaan voisin tehdä käytännönläheisen työn, vapauduin pohdiskelemaan mahdollisia aiheita ja erilaisia tapoja opinnäytteen toteutukseen. Aihevalinta onnistuikin sitten erinomaisesti työn toteutumisen kannalta: sydäntä lähellä olevan aiheen ja oppilaiden antaman palautteen ansiosta olen jaksanut tarttua työhön ja innostua siitä aina uudelleen pitkienkin taukojen jälkeen.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä prosessi: projektin suunnittelun aloittamisen ja työn arvioitavaksi luovuttamisen välillä on aikaa kulunut yli kaksi ja puoli vuotta. Konserttikäyntiprojekti eri vaiheineen oli toteutettava ajallaan, mutta sen raportointi ja muu kirjoitustyö on aina joutunut väistymään kiireellisemmiltä tuntuneiden asioiden – aluksi opiskelukiireiden ja sittemmin myös työelämän vaatimusten – tieltä. Opiskelun ja työn-

teon yhdistelmä on osoittautunut rankaksi, mutta antoisaksi. Kokoaikaisen opetustyön ja kaikkien sen mukanaan tuomien tehtävien ja velvollisuuksien myötä olen kirjoitusvaiheessa löytänyt opinnäytetyöni työstämiseen näkökulmia, joita en osannut ajatella työtä aloittaessani. Toisaalta koen, että tämän opinnäytetyön tekemisestä on minulle hyötyä nimenomaan työelämässä: olen päässyt kokeilemaan opetukseen liittyviä työtapoja, joita aion toteuttaa tulevaisuudessakin, ja siinä sivussa olen tullut perehtyneeksi moniin tärkeisiin asioihin kuten opetussuunnitelmiin ja musiikkiopiston opettajan vastuuta määrittäviin seikkoihin. Tehdessäni yhtäikaa opinnäytetyötä ja työtä nuorena opettajana olen alkanut selkeämmin hahmottaa musiikkioppilaitosta organisaationa: esimerkiksi sitä, minkälaiset asiat ohjaavat ja rajaavat musiikkiopiston toimintaa ja työskentelyä siellä. Myös siten koen tämän opinnäytetyön todella nivoutuvan osaksi musiikkipedagogin opintojani ja kasvamistani kohti musiikinopetuksen ammattilaisuutta.

Lähteet

Creutlein, T. von 1996. Säveltapailu ja musiikin teoria 3. Länsimaisen taidemusiikin perusteita. Opettajan opas. Keuruu: Otava.

Creutlein, T. von 1994. Säveltapailu ja musiikin teoria 2. Suomalaisia laulusävelmiä. Opettajan opas. Keuruu: Otava.

Creutlein, T. von & Árpád, J. 1992. Säveltapailu ja musiikin teoria 1. Suomalaisia runosävelmiä. Opettajan opas. Keuruu: Otava.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 1997. Tutki ja kirjoita. 6.-7. painos. Vantaa: Tammi.

Hyvönen, L. 1995. Ala-asteen oppilas musiikin kuuntelijana. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen osasto. Studia musica 5.

Kunnas, E. 2005. ”Mitä kuuluu?” Kuuntelukasvatus motivoijana musiikkiopistossa. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Musiikin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Musiikin laaja oppimäärä. Opetussuunnitelma 1.8.2004 alkaen. Helsingin Konservatorio.

Internetlähteet:

Kouluretkien ja leirikoulujen maksuttomuudesta ohjeet. Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: <[URL:http://www.oph.fi/page.asp?path=1,434,52886](http://www.oph.fi/page.asp?path=1,434,52886)>. Luettu 27.11.2006.

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa:

<[URL:http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/musiik_tait_ops_2002.pdf](http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/musiik_tait_ops_2002.pdf)>. Luettu 17.10.2006.

Musiikin perusteet. Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005. Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry. Saatavilla www-muodossa:

[URL:http://www.musicedu.fi/easydata/customers/sml/files/Tasosuoritukset2005/MusPerusteet2005.pdf](http://www.musicedu.fi/easydata/customers/sml/files/Tasosuoritukset2005/MusPerusteet2005.pdf). Luettu 17.10.2006.

Julkaisemattomat lähteet:

Henkilökohtaiset tiedonannot:

Toiminnanjohtaja Timo Klemettinen, Suomen musiikkioppilaitosten liitto, puhelu 10.11.2006.

Kouluneuvos Pirjo Vehkamäki, Opetushallitus, puhelu 6.11.2006.

Erityisasiantuntija Kaarlo Vihinen, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, puhelu 19.10.2006.

Orkesterisihteeri Anu Erkkilä, Helsingin kaupunginorkesteri, puhelu 28.9.2004.

Luennot:

Mika Silvennoinen 27.10.2006. Opettajan oikeudet, vastuut ja velvollisuudet (luentomateriaalin laatinut Markku Poutala, OAJ). Nuori Opettaja -koulutus, Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Hotelli Korpilampi, Espoo.

Liitteet

Liite 1: Kirje koteihin 1, 3j-ryhmä

Hyvä kotiväki!

29.9.2004

MuPe 3j -ryhmämme syksyn ohjelmaan kuuluu seuraavaa:

Ke 20.10. Syysloma, ei tuntia

Ke 10.11. Konserttavierailu

Keskiviikkona 10.11. ei pidetä tuntia Konservatoriolla, vaan menemme yhdessä kahden muun ryhmän kanssa Finlandia-talolle kuuntelemaan Helsingin kaupunginorkesterin konserttia, joka alkaa klo 19.

Kokoonnumme Finlandia-talon aulassa 18.30.

Konsertin ohjelma:

Antonín Dvořák: Sinfonia nro 9 ”Uudesta maailmasta”

Ludwig van Beethoven: Fantasia pianolle, kuorolle ja orkesterille

HKO tarjoaa konsertin oppilaille, eli lipusta ei tarvitse maksaa mitään. Tulemalla paikalle ajoissa siististi pukeutuneina ja käyttäytymällä esimerkillisesti osoitamme olevamme sen arvoisia. Jotta paikkoja ei jää käyttämättä, pyydän **palauttamaan ilmoittautumislapun ke 6.10.** ja ilmoittamaan poissaolosta etukäteen.

Mukaan mahtuu myös muutamia vanhempia, jotka valvojan roolissa saavat vapaalipun. Kyseiset liput (yhteensä 9 kpl kolmen ryhmän oppilaiden vanhemmille) jaetaan ilmoittautumisjärjestyksessä. Ilmoittautua voi minulle tekstiviestitse 040-5746840 tai sähköpostitse hanna-maija.lantta@edu.stadia.fi.

Ke 8.12. Kirjallinen teoria- ja säveltapailukoe

Ke 15.12. Valmistettava lauluohjelmisto

Ystävällisin terveisin
Hanna-Maija Lantta

" -----

Palautetaan 6.10.

Oppilaan nimi

tulee
ei tule

konserttiin 10.11.2004

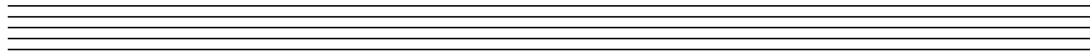
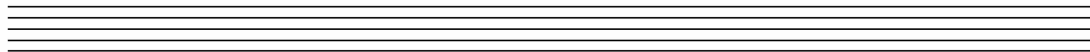
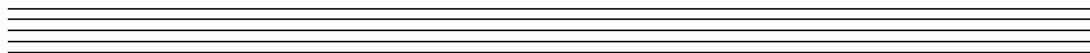
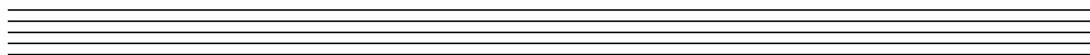
huoltajan allekirjoitus

Liite 2: Opetusmateriaalisivu Dvořákin 9. sinfonian I osan johdannosta, tahdit 1-9

Sinfonia nro 9, I osa, johdanto Antonín Dvořák

Adagio

The musical score is written for a full orchestra. The instruments listed on the left are Flauti, Oboi, Clarinetti, Fagotti, Corni in C, Viola, Violoncello, and Contrabbasso. The tempo is marked Adagio. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The score shows the first nine measures of the introduction. Dynamics include pp (pianissimo), p (piano), and ppp (pianissimissimo). The Flauti part starts with a melodic line in the fifth measure. The Oboi part has a similar melodic line. The Clarinetti part has a melodic line in the third measure. The Fagotti part has a melodic line in the third measure. The Corni in C part has a melodic line in the fifth measure. The Viola part has a melodic line in the first measure. The Violoncello part has a melodic line in the first measure. The Contrabbasso part has a melodic line in the first measure.

Liite 3: Opetusmateriaalisivu Dvořákin 9. sinfonian I osan pääteemasta, tahdit 24-47.

Täydennä pääteemakatkelman puuttuvat tahdit käyrätorvi, oboe- ja viulustemmoihin.

Sinfonia nro 9, osa I, pääteema Antonín Dvořák

The musical score is presented in three systems, each containing staves for different instruments. The first system (measures 24-31) includes staves for Cl., Fg., Corni, VI. I, VI. II, Vla., and Vc. The second system (measures 32-38) includes staves for Ob., Fg., VI. I, VI. II, Vla., and Vc. The third system (measures 39-47) includes staves for Fg., Corni, VI. I, and Vc. The score is in 2/4 time and key of D major. The first system shows the Clarinet and Bassoon entering with a melody, while the strings provide harmonic support. The second system continues the melodic development in the Clarinet and Bassoon, with the Violin II and Viola parts also showing melodic activity. The third system shows the final measures of the theme, with the Bassoon, Horn, Violin I, and Cello parts concluding the section.

**Helsingin Konservatorion
MuPe-ryhmien konserttivierailu
10.11.2004 Finlandia-talolla**

Helsingin kaupunginorkesteri

Okko Kamu, johtaja
Mika Rännäli, piano
EMO Ensemble, kuoro
Kampin laulu, kuoro

ENNEN KONSERTIN ALKUA:

Tee havaintoja orkesterista ja yleisöstä.

Esimerkiksi

- Onko salissa paljon yleisöä?
- Mitä soittajat tekevät?
- Kuinka soittajat ovat pukeutuneet?
- Vaikuttavatko he jännittyneiltä?
- Mikä soitin antaa viritysäänen?
- Onko oma soittimesi edustettuna illan konsertissa?

KONSERTIN ENSIMMÄINEN PUOLISKO

Antonín Dvořák: Karnevaali, konserttialkusoitto op. 92

Ludwig van Beethoven: Fantasia pianolle, kuorolle ja orkesterille op. 80

Pianisti aloittaa kappaleen yksin, mutta mitkä orkesterin soittimista aloittavat ensimmäisinä?

Kuoron osuus muistuttaa erästä toista Beethovenin säveltämää kuuluisaa melodiaa. Tunnistatko, mitä?

VÄLIAIKA

Tee havaintoja yleisöstä.

Esimerkiksi:

- Mitä ihmiset tekevät väliajalla?
- Näyttävätkö/kuulostavatko he tyytyväisiltä/tyytymättömiltä/iloisilta/surullisilta jne.?
- Kuuletko ihmisten keskustelevan juuri kuulemistaan esityksistä? Oletko samaa mieltä?
- Minkä ikäistä yleisöä konsertissa näyttää olevan?
- Ovatko ihmiset pukeutuneet hienosti/arkisesti/jotain siltä väliltä?
- Tapahtuuko siirtyminen takaisin konserttisaliin ripeästi/viivytellen? Tarvitaanko monta soittoa?

KONSERTIN TOINEN PUOLISKO

Antonín Dvořák: Sinfonia nro 9
”Uudesta maailmasta”

→

Tunnista tuttuja sinfonian teemoja

I Adagio. Allegro molto

Johdanto

Viola

Violoncello

pp

pp

The introduction features a Viola and Violoncello. The Viola part is in the upper staff, starting with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a half note B4. The Violoncello part is in the lower staff, starting with a half note G2, followed by a quarter note A2, and then a half note B2. Both parts are marked *pp* (pianissimo).

Pääteema

Cl.

Fg.

Corni

p

p

The main theme is presented by the Clarinet, Fagott, and Corni. The Clarinet part is in the upper staff, starting with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a half note B4. The Fagott part is in the lower staff, starting with a half note G2, followed by a quarter note A2, and then a half note B2. The Corni part is in the middle staff, starting with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a half note B4. The parts are marked *p* (piano).

Sivuteema

Lopputeema

Fl.

3

The ending theme is presented by the Flute. The part is in the upper staff, starting with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a half note B4. The part is marked with a triplet of eighth notes (3).

II Largo

7

The second movement is a Largo. The part is in the upper staff, starting with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a half note B4. The part is marked with a triplet of eighth notes (3).

III Scherzo

IV Allegro con fuoco

Aplodien aika on viimeisen osan jälkeen, kun koko teos on esitetty.

KONSERTTIKÄYNTIKYSELY

RYHMÄ _____

1. Olitko mukana Dvořák-konsertissa Finlandia-talolla 10.11.2004? ☐ kyllä
☐ en

2. Olitko ennen konserttia mukana tunneilla, joilla tutustuimme Dvořákin 9. sinfoniaan?
☐ kyllä
☐ en

3. Tunnistitko konsertissa sinfonian teemoja, joihin oli tutustuttu tunneilla?
☐ kyllä, useita
☐ kyllä, yhden
☐ en tunnistanut

Oliko käsiohjelmasta apua teemojen muistamisessa?

Muita kommentteja käsiohjelmasta:

4. Vieläkö muistat sinfonian teemoja? ☐ kyllä
☐ en

5. Verrattuna tavallisilla tunneilla opiskeltaviin kirjan tehtäviin, miltä tuntui opetella konsertissa kuultavan sinfonian melodioita?

6. Jos menisimme konserttiin uudestaan, toivoisitko samanlaista valmistautumista kuin syksyllä?
☐ kyllä
☐ en

Miksi?

7. Mitä konserttiin valmistautumisesta jäi mieleesi? Mikä esimerkiksi tuntui mukavalta tai oli ärsyttävää?

8. Mitä konserttikäynnistä jäi mieleesi? Mikä esimerkiksi tuntui mukavalta tai oli ärsyttävää?

9. Valitse sanat, jotka mielestäsi kuvaavat tuntiopetuksen ja tällaisen konserttikäynnin yhdistämisen mielekkyyttä. Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ☐ turhaa
- ☐ mukavaa
- ☐ vaihtelua
- ☐ samantekevää
- ☐ mielenkiintoista
- ☐ ajanhukkaa
- ☐ innostavaa
- ☐ _____
- ☐ _____

10. Käytkö konserteissa kuuntelemassa taidemusiikkia (klassista musiikkia)? Kuinka usein?

11. Käytkö taidemusiikkikonserteissa ☐ yksin
(voit valita useita vaihtoehtoja) ☐ perheenjäsenten/sukulaisten kanssa
☐ ystävien kanssa
☐ koulun/musiikkiopiston kanssa?

12. Kuunteletko taidemusiikkia vapaa-ajalla? Kerro kuunteluharrastuksestasi.
Esim. minkälaisissa tilanteissa, kuinka paljon ja minkälaisia teoksia kuuntelet.

Hyvä kotiväki!

26.1.2005

Teen oppilaille helmikuun alkupuolella tunnilla pienen kyselyn, jossa kerään palautetta syksyllä toteuttamastamme Dvořák-konserttiprojektista sekä kyselen oppilaiden musiikinkuuntelutottumuksista. Kyselyn tuloksia aion käyttää valmisteilla olevassa opinnäytetyössäni, joka käsittelee konserttikäyntiä osana teoria- ja säveltapailuopetusta. Kyselyyn vastataan nimettömästi, joten oppilaiden henkilöllisyydet eivät tule ilmi myöskään valmiissa työssäni. Vastaan mielelläni, jos teillä on jotain kysyttävää kyselyyn liittyen. Otan mielelläni vastaan myös konserttiprojektia koskevaa palautetta.

Ke 23.2. talviloma, ei tuntia

Ke 11.5. kirjallinen teoria- ja säveltapailukoe

Kevään kokeeseen osallistuminen edellyttää joulun välikokeen suorittamista. Jos se on jostain syystä vielä tekemättä, pitäisi asia siis hoitaa mahdollisimman pian!

Ke 18.5. valmistettava lauluohjelmisto

Aurinkoista kevättä!

T: Hanna-Maija Lantta

gsm 040 5746840

hanna-maija.lantta@edu.stadia.fi